

EVALUACIJA

RADNO INTENZIVNOG PROJEKTA U BiH (MILP BH)

EVALUACIJA
RADNO INTENZIVNOG PROJEKTA U BiH (MILP BH)

Autori:

1. Doc.dr Radovan Rodić
2. Aida Bogdan, mag.oec
3. Branko Kremenović, dipl.oec.

Banja Luka, juni 2013.

Ovim putem želimo zahvaliti predstavnicima opština, poslovne zajednice – izvođačima radova, lokalnim biroima za zapošljavanje, intervjuisanim radnicima – direktnim korisnicima projekta, projektnom timu u FOD-u, koji su nam tokom evaluacije MILP BH projekta pružili dragocjenu stručnu pomoć i podršku u cilju sagledavanja postignutih rezultata i uticaja projekta na poboljšanju uslova života u projektom ciljanim opštinama.

Iskreno hvala svima na trudu i zalaganju da nam korisne informacije i podatke bez kojih ne bismo bili u mogućnosti da evaluaciju završimo kvalitetno i na vrijeme stavite na raspolaganje.

Posebno Vam se zahvaljujemo na toplom i srdačnom prijemu tokom naših posjeta vašim lokalnim zajednicama.

U ime evaluacionog tima,

*Doc. dr Radovan Rodić, direktor
Ekonomski institut d.o.o. Banja Luka*

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	5
POPIS TABELA I GRAFIKONA	6
REZIME.....	7
1. OPIS PROJEKTA.....	9
1.1. Uvod.....	9
1.2. Ciljevi i svrha projekta.....	10
1.3. Opis aktivnosti projekta	11
1.4. Strategija i taktika implementacije projekta.....	11
1.5. Korisnici projekta.....	13
1.6. Nosioци implementacije projekta - uloge i zaduženja	13
1.7. Radovi prihvatljivi za finansiranje.....	14
1.8. Prioriteti, kriteriji za izbor projekata i metodologija provjeravanja.....	15
1.9. Budžet projekta	15
1.10. Kvantitativni indikatori za radno intenzivne projekte prema projektном zadatku	16
2. OSNOVNE INFORMACIJE O PROJEKTU	18
3. SVRHA, CILJEVI I RAZLOZI ZA EVALUACIJU MILP PROJEKTA	19
4. KRITERIJI EVALUACIJE I EVALUACIONA PITANJA	20
4.1. Kriteriji evaluacije i evaluaciona pitanja	20
4.2. Podkriteriji evaluacije	21
4.3. Obim evaluacije, rizici i ograničenja	21
5. PRISTUP EVALUACIJI I METODOLOGIJA	22
5.1. Metode prikupljanja podataka.....	22
5.2. Izvori podataka.....	22
5.3. Analitički pristup	23
5.4. Opis metodološkog pristupa	23
6. PLAN EVALUACIJE.....	25
7. GLAVNI NALAZI EVALUACIJE	27
7.1. Projekat i plan implementacije.....	27
7.1.1. Uspostavljanje projektноg tima	27
7.1.2. Kreiranje projektne dokumentacije.....	27

7.1.3. Principi rada	28
7.2. Ocjena strategije implementacije	28
7.3. Institucionalni okvir	30
7.4. Upravljanje projektom	30
7.5. Učešće zainteresovanih strana	31
7.6. Analiza rezultata implementacije aktivnosti	31
7.6.1. Analiza ostvarenih fizičkih pokazatelja	31
8. DESKRIPTIVNA ANALIZA NALAZA EVALUACIJE	37
8.1. Efikasnost.....	37
8.2. Efektivnost	38
8.3. Održivost projekta.....	43
8.4. Relevantnost.....	44
8.5. Uticaj.....	45
8.6. Podrška ostvarenju podkriterija	46
9. PREGLED POSTAVLJENIH CILJEVA I OSTVARENIH REZULTATA MILP PROJEKTA.....	47
10. NAUČENE LEKCIJE I ZAKLJUČCI.....	49
11. PREPORUKE	51
PORUKE KORISNIKA.....	52
PRILOG 1. - Karta opština u BiH prema kriterijima selekcije	54
PRILOG 2. - Karta opština u BiH koje su iskazale interes za učešće	55
PRILOG 3. - Karta opština u BiH koje su posjećene prilikom evaluacije.....	56
PRILOG 4. - Pitanja korištena za potrebe intervjua pri evaluaciji.....	57
PRILOG 5. - Plan posjeta za potrebe evaluacije projekta.....	60
PRILOG 6. - Lista intervjuisanih osoba - Lokalne zajednice (opštine)	61
PRILOG 7. - Lista intervjuisanih osoba - Biroi za zapošljavanje.....	62
PRILOG 8. - Lista intervjuisanih osoba - Izvođači.....	63
PRILOG 9. - Lista intervjuisanih osoba - Korisnici (angažovani radnici).....	64
PRILOG 10. - Opštine koje su ispunjavale uslove za učešće u projektu	65
PRILOG 11. - Učešće lok. sufinansiranja u odnosu na učešće FOD BiH	66

SKRAĆENICE

Skraćenica	Opis
BDP	Bruto domaći proizvod
BiH	Bosna i Hercegovina
CB BiH	Centralna banka Bosne i Hercegovine
EIBL	Ekonomski institut d.o.o. Banja Luka
EUR	Euro
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FOD BiH	Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina
FZS	Federalni zavod za statistiku
IMF (MMF)	International Monetary Fund (Međunarodni monetarni fond)
JKP	Javno komunalno preduzeće
JU	Javna ustanova
KM	Konvertibilna marka
KP	Komunalno preduzeće
LEAP	Lokalni ekološki akcioni plan
MILP BH	Radno intenzivni projekat u Bosni i Hercegovini
MILP IU	Jedinica za implementaciju MILP projekta
MoA	Memorandum o saglasnosti
NVO	Nevladina organizacija
OŠ	Osnovna škola
RB FBiH	Razvojna banka Federacije Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
RZS RS	Republički zavod za statistiku Republike Srpske
SMŠ	Srednja mješovita škola
SP IU	Jedinice za implementaciju MILP projekta kreirane na nivou svakog pod-projekta
UNDP	United Nations Development Programme (Razvojni program Ujedinjenih nacija)
UO FOD BiH	Upravni odbor Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina
WB (SB)	World Bank (Svjetska banka)

POPIS TABELA I GRAFIKONA

Tabela 1. Kriteriji za učešće opština u projektu i izbor projekata	15
Tabela 2. Budžet projekta	16
Tabela 3. Pokazatelji o radnoj snazi	17
Tabela 4. Pregled osnovnih indikatora uspješnosti MILP projekta	32
Tabela 5. Pregled obima izvršenih radova	34
Tabela 6. Pregled angažovanih radnika i realizovanih sati rada po opštinama	35
Tabela 7. Pregled strukture izvršenih radova	36
Tabela 8. Rezultati i ciljevi projekta	47
Grafikon 1. Pregled planiranog i ostvarenog broja privremeno angažovanih radnika	32
Grafikon 2. Pregled planiranog i ostvarenog broja radnih sati angažovanih radnika	32
Grafikon 3. Pregled planiranih i ostvarenih finansijskih pokazatelja u okviru MILP projekta	33

REZIME

Radno intenzivni projekat u Bosni i Hercegovini (MILP BH) je kreiran od strane Fonda otvoreno društvo Bosna i Hercegovina (FOD BiH) kao projekat kojim se stvaraju prilike za ostvarivanje prihoda i privremeno zapošljavanje radnika koji su zbog ekonomske krize i stagnacije privredne aktivnosti ostali bez posla.

Svrha evaluacije je da se ocjene efekti projekta, koristi i ograničenja implementiranog modela podrške korisnicima, troškova u odnosu na koristi projekta, doprinos projekta unapređenju lokalne infrastrukture i održivost projekta.

Projekat je zasnovan na partnerskim odnosima između FOD BiH i lokalnih zajednica definisanim Memorandumom o saglasnosti (MoA) o implementaciji projekta, a kojim je dogovorena saradnja i sufinansiranje projektnih aktivnosti. U toku implementacije projekta uspostavljena je saradnja sa ključnim nosiocima razvoja u lokalnim zajednicama: lokalnim upravama, poslovnom zajednicom i udruženjima građana.

Projektom MILP BH planirana je implementacija minimalno 20 radno intenzivnih projekata u vrijednosti od 2.542.579,00 KM, od čega sredstva Kriznog fonda iznose 1.955.830,00 KM, a lokalno sufinansiranje 586.749,00 KM. Projektom je planirano privremeno zapošljavanje 800 nezaposlenih lica i ostvarenje 1.040.000,00 KM dohotka za privremeno zaposlene radnike.

Analiza ostvarenih rezultata projekta se zasniva na dokumentarnoj analizi i dubinskim intervjuima sa direktnim korisnicima (angažovanim radnicima), predstavnicima lokalnih zajednica koji su učestvovali u implementaciji projekta, izvođačima radova (preduzećima koja su bila angažovana za izvođenje radova), kao i sa lokalnim biroima za zapošljavanje koji su bili uključeni u aktivnosti izbora radnika u projektu. Prije samog početka rada na terenu analizirana je projektna dokumentacija.

Planirani ishodi projekta su u potpunosti ostvareni. Sve predviđene projektne aktivnosti su realizovane u punom obimu. Projekat je ostvario veći napredak u ostvarenju ishoda od planiranih, posebno kada je u pitanju broj privremeno zaposlenih radnika, broj realizovanih sati rada i iznos sredstava obezbijeđenih iz lokalnih izvora.

Korisnici projekta su projekat ocijenili veoma korisnim, kako za njih, tako i za lokalne zajednice, jer je nezaposlenim ugroženim osobama obezbijedio privremeno zapošljavanje i novčane zarade. Imajući u vidu da je ishod ovog projekta, između ostalog, i rehabilitacija lokalne infrastrukture, ostvarenje ciljeva projekta je zahtijevalo usku kooperaciju svih nosilaca razvoja u lokalnim zajednicama od pripreme do završetka projekta.

Prema kriterijima statističkog rangiranja izabrano je 20 opština (stopa nezaposlenosti, prosječna neto zarada i indeks stope nezaposlenosti 2008-2009). U cilju predstavljanja projekta svim stranama, koje su odgovorne za vođenje i pružanje podrške programima lokalnog razvoja, informacije o projektu i načinu implementacije su bile dostupne velikom broju građana. U mjesnim zajednicama svih ciljanih opština je održano predstavljanje MILP projekta kako bi što veći broj građana iznio svoj stav o prioritetima ulaganja u renoviranje komunalne infrastrukture i aktivno učestvovao u procesu donošenja odluke o projektima koje će opština kandidovati za podršku.

Opštine su u skladu sa kriterijima predložile infrastrukturne projekte (popravka lokalnih puteva, obnova sistema vodosnabdjevanja, uređenje odvodnih kanala i sl.) i projekte zaštite životne sredine (čišćenje i uređenje obala rijeka, parkova, čišćenje ilegalnih deponija).

Ukupno je odobreno 20 projekata, predloženih od strane lokalnih zajednica u BiH, a odnosili su se na aktivnosti: čišćenja vodotokova, prokresa na putevima, rekonstrukcije i asfaltiranja puteva, uređenja parkova, izgradnje i rekonstrukcije vodovoda i kanalizacija u mjesnim zajednicama, uklanjanja divljih deponija, kao i izgradnje i proširenja malih mostova.

Efikasnim korišćenjem sredstava ostvarene su uštede u projektu koje su iskorištene za dodatna ulaganja u komunalnu infrastrukturu (ostvarene uštede su direktna posljedica provođenja procesa javnih nabavki za izbor izvođača radova u svih 20 opština).

Evaluacijom je uočeno da je projekat, pored očiglednih i značajnih rezultata, afirmisao Fond otvoreno društvo BiH, koga su lokalne zajednice prepoznale kao pouzdanog i posvećenog partnera.

Dobar koncept radno intenzivnog projekta MILP BH, stručno osoblje spremno da lokalnim zajednicama pruži podršku u svim fazama implementacije projekta, dobro osmišljena i sprovedena saradnja između partnera (opština, biroa za zapošljavanje, centara za socijalni rad, preduzetnika, nevladinih organizacija, predstavnika mjesnih zajednica) i dosljedno poštivanje nacionalne legislative rezultiralo je isticanjem FOD-a kao posebno poželjnog partnera i u narednim projektima.

Kroz date zaključke i preporuke evaluator je ukazao na potrebu da se pokrenu/nastave radno intenzivni projekti u Bosni i Hercegovini. MILP BH je, kao pilot projekat, dobar primjer koji ukazuje na veliki problem nezaposlenosti i na jedan od načina da se ovoj ugroženoj kategoriji stanovništva olakša život i savladavanje krize. Projekat je pokazao da se i u uslovima života i rada kakvi trenutno postoje u BiH može uspješno realizovati privremeno zapošljavanje, što bi za domaće vlasti na svim nivoima trebao da bude putokaz kako mogu da rješavaju jedan dio nagomilanih socijalnih problema, kroz stvaranje uslova u kojima socijalno ugrožene osobe dobijaju priliku da rade i zarade. Činjenica je da strana/donatorska pomoć u BiH postepeno jenjava i da domaće vlasti jednostavno moraju preuzeti odgovornost za zapošljavanje, makar ono bilo i privremeno.

MILP BH je takođe ukazao na postojeće rezerve i moguće načine održavanja lokalne infrastrukture, pa je preporuka evaluatora da jedinice lokalne samouprave treba da nastave raditi na uspostavljanju mehanizama za kvalitetnije upravljanje lokalnom infrastrukturom.

1. OPIS PROJEKTA

MILP BH je radno intenzivni projekat podsticanja i sprovođenja radno intenzivnih aktivnosti u posebno socijalno ugroženim opštinama sa visokim stopama nezaposlenosti, niskim nivom BDP i skromnim budžetima. Projekat je primarno usmjeren na privremeno zapošljavanje i ostvarenje prihoda za ugrožena nezaposlena lica evidentirana kod zavoda/biroa za zapošljavanje.

1.1. Uvod

Osnova za razvoj ove projektne ideje bila je kratka analiza socio-ekonomskog stanja u BiH i dinamika nepovoljnih trendova u privredi i društvu uopšte. U aprilu 2011. godine stopa nezaposlenosti je iznosila 42,5% i bila je za 4,6% veća u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Posmatrano po kvalifikacionoj strukturi, preko 66% svih nezaposlenih bili su nekvalifikovana ili polukvalifikovana radno sposobna lica. Višegodišnje čekanje posla na evidencijama biroa za zapošljavanje sve veći broj ljudi dovodio je u situaciju da žive u siromaštvu.

Stopa siromaštva je najviša među domaćinstvima na čijem čelu se nalazi lice sa osnovnim stepenom obrazovanja ili nižim. Prema Izvještaju o napretku u realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva u Bosni i Hercegovini 2010¹, u 2009 godini 14% stanovništva je živjelo ispod apsolutne linije siromaštva, dok se 18,2% nalazilo ispod relativne linije siromaštva. Registrovana stopa nezaposlenosti iznosila je 42,7%, pri čemu se od ukupno iskazanog broja nezaposlenih 47,5% odnosilo na nezaposlene mlade od 24 godine.

Prema dostupnim procjenama (izvještaji Svjetske banke i dr.) stopa siromaštva u Bosni i Hercegovini se povećava. Pri tome, siromaštvo najviše pogađa ugrožene kategorije stanovništva (primaocce socijalne pomoći, stanovništvo ruralnih područja, nekvalifikovane radnike u urbanim zajednicama) sa tendencijom daljnjeg zaoštavanja, s obzirom da se u zemlji još uvijek nisu uspjele sanirati posljedice teških ratnih razaranja, a snažno je pogođena ekonomskom krizom i to u fazi kada je trebala pristupiti ubrzanim strukturnim reformama koje neminovno prate socijalni problemi. Iako su u tom periodu na svim nivoima vlasti u BiH donesene mjere za ublažavanje negativnih efekata finansijske krize, iste su dale veoma slabe efekte, a uvedene restrikcije u domenu socijalnih davanja i dalje pogoršavaju položaj socijalno ugroženih kategorija stanovništva. Kao odgovor na rastuće siromaštvo, entitetske vlade nisu ponudile efikasne radno intenzivne programe za ublažavanje izostanka prihoda za najsiromašnije kategorije stanovništva.

Bez namjere da kompleksnost problema ekonomske krize podcijeni, FOD BiH je procjenio da je korisno i opravdano najsiromašnijim lokalnim zajednicama ponuditi učešće u projektu privremenog zapošljavanja posebno socijalno ugroženih kategorija, te tako najsiromašnijim kategorijama, bar u kratkom roku, ublažiti nedostatak prihoda za zadovoljenje elementarnih ljudskih potreba.

¹ Napredak u realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva u BiH 2010, Ministarstvo finansija i trezora BiH i Tim Ujedinjenih nacija BiH (str 9).

1.2. Ciljevi i svrha projekta

Projektom MILP BH su postavljeni slijedeći ciljevi:

- (1) Obezbijediti brzo privremeno zaposlenje i prilike za zaradu prvenstveno osobama koje su ostale nezaposlene radi finansijske krize i ekonomskog pada u Bosni i Hercegovini (poboljšati živote najmanje 800 osoba),
- (2) Ostaviti vidljiv uticaj na lokalnom nivou u bliskoj budućnosti i na taj način poboljšati životne i ekološke uslove u siromašnim zajednicama,
- (3) Ojačati i učvrstiti ulogu lokalne zajednice u identifikaciji osnovnih socijalnih i ekonomskih potreba unutar okvira koji podstiče transparentnost u postavljanju prioriteta i alokaciji resursa.

Svrha MILP BH projekta jeste:

- (1) Obezbjedenje brzog privremenog zaposlenja i mogućnosti za stvaranje prihoda nezaposlenim osobama,
- (2) Poboljšanje uslova života i stanja životne sredine u siromašnim zajednicama,
- (3) Jačanje uloge građana/lokalne zajednice u postavljanju prioriteta i raspodjeli resursa.

Za podršku realizaciji ciljeva projekta obezbijedena je podrška:

- (1) Kriznog fonda FOD BiH + lokalnih zajednica (finansijska podrška) i
- (2) FOD BiH, opština, mjesnih zajednica (stručna podrška).

Očekivani rezultati:

- Najmanje dvadeset siromašnih zajednica/opština u BiH imaju direktne i indirektno koristi od njihovog učešća u projektu MILP BH,
- Privremeno zaposleno 800 nezaposlenih osoba (prosječno 40 nezaposlenih osoba po projektu/opštini), koji su prijavljeni u lokalnim biroima za zapošljavanje,
- Privremeni prihodi u iznosu od 1.040.000,00 KM,
- Najmanje 20 radno intenzivnih projekata (prosječan budžet svakog projekta 127.128,95 KM) implementirano u saradnji sa izabranim lokalnim zajednicama i grupama građana,
- Infrastruktura i životna sredina u ciljanim opštinama renovirani i nadograđeni, dok su postojani mehanizmi održavanja obezbijeđeni,
- Na radno intenzivnim projektima bila su angažovana javna preduzeća, privatne kompanije, NGO i lokalne razvojne agencije,
- Kriteriji za evaluaciju radno intenzivnih projekata kreirani i promovisani u ciljnim zajednicama,
- Svi radno intenzivni projekti identifikovani, sufinansirani sa najmanje 30% budžeta svakog projekta i implementirani u bliskoj saradnji sa lokalnim zajednicama i građanskim grupama, na transparentan i participativan način,
- Grupe građana ohrabrene da uzmu aktivno učešće u svakoj projektnoj fazi kroz njihovu zastupljenost u Jedinici za implementaciju pod-projekata (SP IU), koje su uspostavljene za svaki radno intenzivni projekat,
- Svijest o prednostima radno intenzivnog pristupa povećana, dok su kapaciteti opština u BiH za implementaciju radno intenzivnih projekata poboljšani.

1.3. Opis aktivnosti projekta

Aktivnost 1. Pripremne projektne aktivnosti

- Uspostavljanje Jedinice za implementaciju MILP-a (MILP IU)
- Identifikacija i rangiranje najsiromašnijih lokalnih zajednica kao glavnih korisnika MILP-a

Aktivnost 2. Promovisanje MILP-a u izabranim lokalnim zajednicama

- Terenske posjete izabranim opštinama
- Organizovanje jednodnevne prezentacije za prvu grupu izabranih opština koje su pokazale interes da učestvuju u MILP-u

Aktivnost 3. Izbor prve grupe opština koje će učestvovati u MILP-u

- Pripremanje i podnošenje Memoranduma o saglasnosti (MoA) zainteresovanim opštinama
- Potpisivanje MoA sa opštinama

Aktivnost 4. Identifikovanje i odobravanje radno intenzivnih projekata za finansiranje

- Identifikovanje i podnošenje radno intenzivnih projekata za odobravanje
- Odobrenje radno intenzivnih projekata za finansiranje

Aktivnost 5. Implementacija radno intenzivnih pod-projekata

- Uspostavljanje Jedinica za implementaciju pod-projekata (SP IU) za svaki od pod-projekata
- Izbor izvođača radova
- Angažovanje nezaposlenih osoba kojima su privremeni prihodi najpotrebniji
- Realizacija radno intenzivnih radova

Aktivnost 6. Evaluacija projekta

1.4. Strategija i taktika implementacije projekta

Za realizaciju projektnih aktivnosti od strane Kriznog fonda FOD BiH obezbijedena su sredstva u iznosu od 1.995.830,00 KM uz uslov da se obezbijedi sufinansiranje projekta iz lokalnih izvora (budžeti opština, mjesnih zajednica, doprinosi građana i dr.) u iznosu od minimalno 30% ili 586.749,00 KM. Planirano je da se implementira najmanje dvadeset radno intenzivnih projekata, da se privremeno zaposli oko 800 nezaposlenih lica uz ostvarenje cca. 266.650 radnih sati i zaradu u ukupnom iznosu od 1.040.000,00 KM.

Projektom su utvrđeni kriteriji za pred-selekciju lokalnih zajednica za učešće u projektu MILP BH (stopa nezaposlenosti, indeks stope nezaposlenosti i prosječna neto plata), s tim da se konačno rangiranje opština izvrši na osnovu ekonomsko-socijalnog stanja. U cilju promocije projekta planirane su jednodnevne prezentacije projekta u ciljnim opštinama. Iskazani interes opština je određen kao osnov predkvalifikacije opština za učešće u projektu, a na osnovu Memoranduma o saglasnosti (MoA) o implementaciji projekta uspostavljao se partnerski odnos između FOD BiH i izabranih opština.

Opštinama kao nosiocima izrade aplikacije predviđena je stručna podrška projektnog tima MILP BH projekta kod razvoja projektnog prijedloga, kao i tokom same implementacije. U postupku definisanja

prioriteta preporučeno je da se koriste i dostupni razvojni dokumenti lokalnih zajednica (razvojne strategije i lokalni ekološki planovi).

Radno intenzivni infrastrukturni projekti i projekti zaštite životne sredine koje su predlagale lokalne zajednice mogli su biti prihvaćeni za razmatranje i vrednovanje samo pod uslovom da je:

- Projekat radno intenzivan (troškovi radne snage najmanje 40% od budžeta projekta),
- Da je minimum 30% lokalno sufinansiranje i da se uplati na račun MILP/FOD BiH i
- Da se veći lokalni doprinos posebno podstiče i vrednuje.

Za ocjenu projekta uspostavljeni su slijedeći kriteriji:

- Održivost projekta nakon završetka projektnih aktivnosti i
- Realnost plana aktivnosti i predračuna troškova.

Nakon odobravanja projekta od strane FOD BiH, planirana je priprema detaljnih predračuna troškova i tenderske dokumentacije, te upućivanje poziva za dostavljanje ponuda svakoj od ciljnih opština. Za nosioce pripreme tenderske dokumentacije, evaluacije ponuda i kod izbora dobavljača određeni su Odbori za javne nabavke sastavljeni od predstavnika lokalnih zajednica/mjesnih zajednica u kojima će se projekat implementirati. Predviđeno je da tehničko lice MILP IU ima ulogu supervizora u ovom procesu.

Izbor i obaveze izvođača radova

Na tenderu za izvođenje radova su mogla ravnopravno učestvovati pravna lica bez obzira na svojinski odnos ili karakter preduzeća, iz javnog, privatnog i NVO sektora.

Pored standardne procedure, u tenderskoj dokumentaciji izvođači su morali preuzeti obavezu po kojoj kao ugovorna kompanija moraju unajmiti i privremeno zaposliti nezaposlene osobe, bez obzira da li imaju raspoloživu vlastitu nekvalifikovanu radnu snagu. Nakon izbora izvođača predviđeno je ugovaranje radova sa ugovornim stranama, a to su FOD BiH, opština i izabrano preduzeće. Izvođač radova je trebao privremeno angažovati izabrane nezaposlene osobe u skladu sa potpisanim ugovorima za izvođenje radova. Neto satnica je iznosila 2,50 KM, a za topli obrok radnici su dobijali dodatnih 0,50 KM po satu.

Uloga lokalnih biroa za zapošljavanje i centara za socijalni rad

Lokalni birovi za zapošljavanje su bili zaduženi za izbor i dostavljanje spiskova nezaposlenih osoba koji su sastavljeni na osnovu kriterija (dužina čekanja na birou i prema kvalifikacionoj strukturi), dok su centri za socijalni rad dostavljali liste osoba kojima su najpotrebniji privremeni prihodi. Samo nezaposlene osobe evidentirane u lokalnim biroima za zapošljavanje su mogle biti privremeno zaposlene kroz projekat MILP BH.

Uloga lokalnih zajednica - opština

- Potpisuje MoA sa FOD BiH,
- Na participativan način vrši identifikaciju prioritnog projekta koji će biti delegiran FOD BiH za sufinansiranje,
- Obezbeđuje učešće lokalnog biroa za zapošljavanje i centra za socijalni rad u projektu,
- Obezbeđuje svu potrebnu tehničku dokumentaciju (projekte i dozvole) za pripremu tenderske dokumentacije,

- Sprovodi proces javnih nabavki za izbor izvođača radova,
- Obezbjeduje lokalno sufinansiranje u minimalnom iznosu od 30% od iznosa sredstava koje obezbjeduje FOD BiH,
- Obezbjeduje tehnički nadzor nad izvođenjem projekta,
- Vršiti tehnički prijem i
- Osigurava održavanje izgrađene ili sanirane lokalne infrastrukture.

Planirano je da radno intenzivni projekti budu nadgledani svakodnevno od strane nadzornog organa kojeg imenuju opštine. Nadzorni organ informiše SP IU o procesu implementacije, pravi redovne izvještaje, kao i završni izvještaj o implementaciji projekta.

Kriteriji izbora radnika

Nezaposlena lica, posebno socio-ekonomski ugrožene kategorije nezaposlenih lica, ciljajući na:

- Nezaposlene (koji su u stanju i spremni da rade),
- Uglavnom nekvalifikovana lica,
- Osobe koje ne primaju socijalnu pomoć,
- Siromašne,
- Osobe sa invaliditetom i
- Omladinu.

1.5. Korisnici projekta

- 1) Najmanje 800 privremeno zaposlenih osoba koje će ostvariti ukupno 266.650 radnih sati i stvoriti ukupan privremeni dohodak u iznosu od 1.040.000,00 KM,
- 2) Najmanje 800 porodica čiji će članovi biti privremeno zaposleni i kojima najviše trebaju privremeni dohoci,
- 3) Mjesne zajednice/grupe građana čiji će prioritetni projekti biti finansirani i implementirani,
- 4) Najmanje 20 opština koje imaju visoke stope nezaposlenosti i siromaštva i koje će imati neposredne koristi od ovog programa u smislu prihoda, kao i posredne koristi (u pogledu materijalnih dobara izgrađenih i obnovljenih iz sredstava ovog programa),
- 5) Opštinske administracije u najmanje 20 ciljnih opština, koje će povećati svoje kapacitete za implementaciju radno intenzivnih projekata na participativan način i
- 6) Izvođači radova koji će biti angažovani za obavljanje radova.

1.6. Nosioци implementacije projekta - uloge i zaduženja

FOD BiH je upravljao implementacijom „Radno intenzivnog projekta u opštinama u BiH“. U tom cilju uspostavljeni su slijedeći aranžmani implementacije:

- a) **FOD BiH** je bio nadležan za sveukupnu implementaciju MILP-a, pravilnu upotrebu fondova za hitne slučajeve i ostvarivanje navedenih ciljeva MILP-a. FOD BiH je trebao da olakša stalnu komunikaciju sa Kriznim fondom tokom čitavog trajanja MILP projekta. Pored toga, FOD BiH

je imao ulogu organa za donošenje konačne odluke za odobrenje radno intenzivnih pod-projekata predloženih od strane lokalnih zajednica.

- b) **Jedinica za implementaciju MILP-a (MILP IU)** – koordinator projekta i projektno osoblje. Odgovornost MILP IU: Ukupno upravljanje projektom, pravilno korištenje sredstava i ostvarenje predviđenih rezultata MILP-a.
- c) **Jedinice za implementaciju pod-projekata (SP IU)** sastavljene od predstavnika MILP IU, predstavnika opštine i mjesne zajednice/građana. Odgovornost: Upravljanje pod-projektom i ostvarenje predviđenih projektnih rezultata.

Opštine/lokalne zajednice kao korisnici MILP-a imaju ključnu ulogu u projektu i odgovorne su da:

- Nakon javne promocije ili pismenog poziva, u ime opštine i lokalne zajednice, izraze interes da učestvuju u MILP-u,
- Potpišu MoA sa FOD BiH,
- Delegiraju predstavnika koji će se uključiti u rad SP IU,
- Budu u vezi i omoguće aktivno učešće lokalnih biroa za zapošljavanje i centara za socijalni rad,
- Ohrabre i podrže mjesne zajednice i grupe građana da identifikuju prioritetne projekte za finansiranje kroz MILP,
- Aktivno učestvuju u identifikaciji i prioritizaciji radno intenzivnih projekata u zajednici,
- Pruže tehničku i drugu pomoć u pripremanju projektnih prijedloga, kako bi bili finansijski podržani od strane MILP-a,
- Učestvuju u procedurama javnih nabavki za selekciju izvođača radova preko opštinskih komiteta za nabavke i
- Odrede tehničko lice (građ. inženjera) za superviziju i dnevno terensko nadgledanje radova.

1.7. Radovi prihvatljivi za finansiranje

Infrastrukturni radovi predviđeni za finansiranje kao što su:

- Popravka makadamskih puteva ili asfaltiranje cesta,
- Gradnja ili obnavljanje vodovodne/sanitarne mreže ili kanalizacione mreže,
- Obnova ili prerada vode za piće,
- Čišćenje i uređivanje električne mreže,
- Obnova sistema za navodnjavanje,
- Uređivanje kanala i brana,
- Obnova groblja ili
- Ostali infrastrukturni projekti koji zadovoljavaju radno intenzivne kriterije.

Projekti koji se tiču zaštite životne sredine prihvatljivi za razmatranje i odobravanje:

- Čišćenje i uređivanje obala rijeka,
- Uređivanje parkova i ostalih javnih područja,
- Pošumljavanje,
- Uređivanje pješačkih prelaza, trotoara i sl.,
- Čišćenje ilegalnih deponija i
- Ostali projekti zaštite životne sredine koji zadovoljavaju radno intenzivne kriterije.

1.8. Prioriteti, kriteriji za izbor projekata i metodologija provjeravanja

Projektini tim je razvio slijedeće kriterije za učešće opština u projektu, odnosno za izbor projekata:

Tabela 1. Kriteriji za učešće opština u projektu i izbor projekata

Prioriteti - projekti	KRITERIJI (rastuća skala)	Značaj
1.	Udio rada u ukupnoj cijeni	35%
2.	Postotak sufinansiranja u odnosu na sredstva koja obezbjeđuje MILP	30%
3.	Broj korisnika radova	25%
4.	Uticao na životnu sredinu, javno zdravstvo i druge socijalne aspekte	10%
Ukupno		100%
Kriteriji izbora aplikanta	Opštine i/ili mjesne zajednice – jedini aplikanti.	
Radovi	Ograničenost radova na javnu infrastrukturu.	
Tehnički plan	Plan priprema aplikant o svom trošku.	
Doprinos MILP-a	Maksimalan doprinos MILP-a po projektu je 97.791,50 KM.	
Lokalno sufinansiranje	Minimalno lokalno sufinansiranje 30% od doprinosa MILP-a.	
Intenzitet rada	Cijena radne snage minimalno 51% od ukupnog doprinosa MILP-a.	
Izvođač radova	Postupkom javne nabavke za radove vrši se izbor izvođača koje sprovodi SP IU za svaki pod-projekat.	
Trajanje radova	Maksimalan period izvođenja radova 4 mjeseca.	
Potencijal projekta	Poseban podsticaj za radno intenzivne projekte koji stvaraju uslove za stalno zapošljavanje.	
Životna sredina	Radovi ne smiju imati negativan uticaj na životnu sredinu.	
Održavanje	Obaveza opština da adekvatno održavaju izgrađenu infrastrukturu i/ili objekte poslije implementacije projekta.	

1.9. Budžet projekta

Ukupan budžet projekta planiran je u iznosu od 2.542.579,00 KM od čega bi sredstva Kriznog fonda iznosila 2.150.767,00 KM.

Tabela 2. Budžet projekta

R.br.	Opis	Planirano (KM)
1.	Direktni troškovi radno intenzivnih projekata	
1.1.	Sredstva Kriznog fonda	1.955.830,00
1.2.	Lokalno sufinansiranje	586.749,00
Ukupno (1.1.+1.2.)		2.542.579,00
2.	Upravljanje projektom	
2.1.	Kordinacija, administracija, promocija, evaluacija	194.937,00
Ukupno sredstva Kriznog fonda (1.1.+2.1.)		2.150.767,00

1.10. Kvantitativni indikatori za radno intenzivne projekte prema projektom zadatku

Na bazi raspoloživih sredstava utvrđeni su uslovi za uključivanje opština u projekat i uslovi koji se moraju poštovati prilikom izrade aplikacija.

Preliminarno rangiranje najugroženijih opština u Bosni i Hercegovini je planirano na bazi slijedećih eliminacionih kriterija:

- (1) Ispodprosječna stopa nezaposlenosti i
- (2) Populacija manja od 10.000 stanovnika.

Nakon diskvalifikacije opština koje imaju manju stopu nezaposlenosti od prosjeka BiH i opština sa brojem stanovnika ispod 10.000, u drugom koraku je planirana selekcija na bazi dole prikazanih kriterija statističkog rangiranja:

- (1) Stope nezaposlenosti i
- (2) Indeksa stope nezaposlenosti (2008-2009).

Po završetku ovog procesa bilo je planirano definisanje lista opština, odnosno projektnog područja i prioriteta koji se mogu finansirati.

Tabela 3. Pokazatelji o radnoj snazi²

R.br.	Opis	Na nivou pod-projekta	Na nivou MILP-a
1.	Budžet projekta za radne radove		
1.1.	FOD doprinosi	€ 50.000	€ 1.000.000
1.2.	Lokalni doprinosi	€ 15.000	€ 300.000
Ukupan budžet za radne radove		€ 65.000	€ 1.300.000
2.	Učešće radne snage (min. 51% doprinosa FOD-a)	€ 26.000	€ 520.000
3.	Troškovi radne snage po satu		
3.1.	Neto satnica	€ 1,23	€ 1,23
3.2.	Bruto satnica	€ 1,85	€ 1,85
3.3.	Topli obrok radnika	€ 0,25	€ 0,25
Ukupno troškovi/h za radnu snagu		€ 2,09	€ 2,09
4.	Ukupno radnih sati	14.092	281.843
5.	Ukupno radnih dana (8 sati)	1.762	35.230
6.	Broj angažovanih radnika	40	800
7.	Radni sati po radniku	352	352
8.	Radni dani po radniku	44	44
9.	Bruto plata po radniku	€ 650	€ 650
10.	Neto plata po radniku	€ 433	€ 433

* Podaci preuzeti iz aplikacije Radno intenzivni projekat u opštinama u Bosni i Hercegovini (MILP BH), str. 22

² Kurs CBBiH: 1 EUR=1,95583 KM

2. OSNOVNE INFORMACIJE O PROJEKTU

Naziv projekta: Radno intenzivni projekat u BiH (MILP BH)
Projekat finansiran: Sredstvima „Kriznog fonda“ (Emergency Fund) i doprinosima lokalnih zajednica
Implementator: Fond otvoreno društvo (FOD) Bosna i Hercegovina

Ukupno uložena sredstva: 2,713,428.27 KM

Učešće FOD BiH: 1,951,716.30 KM

Učešće lokalnih zajednica: 761,711.97 KM

Korisnici: Opštine u Bosni i Hercegovini - dvadeset lokalnih zajednica

Direktni korisnici: 1,269 nezaposlenih lica

Direktna korist: 1,149,761.24 KM privremenih prihoda (u vidu zarada)

Obavljeni radovi - rehabilitovana infrastruktura:

- Čišćenje vodotokova u dužini od 163.5 km
- Prokres na putevima i industrijskim zonama u dužini od 136.7 km
- Rekonstrukcija i asfaltiranje puteva u dužini od 11.33 km
- Uređenje parkova u površini od 49,825 m²
- Izgradnja i rekonstrukcija vodovoda i kanalizacija u dužini od 6,085 m
- Uklanjanje divljih deponija i odvoz smeća u iznosu od 11,642 m³
- Proširenje 1 mosta i izgradnja 9 mostova

Period implementacije projekta: april 2011. – januar 2013. godine

Period evaluacije: april 2013. – juni 2013. godine

3. SVRHA, CILJEVI I RAZLOZI ZA EVALUACIJU MILP PROJEKTA

Ekonomski institut d.o.o. Banja Luka je u aprilu 2013. godine ugovorio evaluaciju MILP projekta implementiranog od strane Fonda otvoreno društvo BiH.

Svrha ove evaluacije je da pruži informacije o rezultatima projekta. U skladu sa opisom posla, cilj evaluacije je procjena da li su i u kojoj mjeri planirani ishodi projekta postignuti, kao i procjena efikasnosti u ostvarivanju rezultata i sačinjavanje preporuka za budući rad. Evaluacijom se nastojalo sistematično i objektivno ocjeniti dizajn, implementacija i rezultati projekta MILP BH, kako bi se odredila relevantnost, efikasnost, efektivnost, uticaj i održivost projekta.

Postoji nekoliko razloga koji ovu evaluaciju čine potrebnom:

- Imajući u vidu da je projekat okončan, procedure FOD BiH zahtjevaju da se sprovede završna evaluacija projekta,
- Radno intenzivni projekti nisu bili praksa lokalnih zajednica i
- Rezultati projekata se najbolje potvrđuju i verifikuju nakon isteka određenog vremena.

Tokom evaluacije fokus je bio na ocjeni postignuća projekta sa aspekta:

- Ostvarenja ciljeva,
- Uzročnih veza i doprinosa planiranih i sprovedenih aktivnosti ostvarenju ciljeva i rezultata projekta,
- Dinamike i taktike vođenja procesa implementacije i
- Naučenih lekcija i dobrih praksi postupanja koje mogu unaprijediti implementaciju drugih projekata.

Implementacija projekta MILP BH je završena i da bi se procijenilo da li je projekat realizovan u skladu sa planom, da li je imao željene efekte na pojedince, domaćinstva i lokalne zajednice, te da li se ti efekti mogu pripisati projektu, u projektnom zadatku je planirana evaluacija projekta.

Evaluacija treba da obezbijedi i informacije od korisnika o stepenu zadovoljstva i efektima implementacije projekata u lokalnim zajednicama, kao i naučene lekcije koje se mogu koristiti za kreiranje budućih inicijativa.

Evaluacijom je procijenjena logika intervencije i ocjena rezultata sa aspekta:

- Efikasnosti (efikasnost implementacije - planirani i ostvareni ciljevi MILP projekta),
- Efektivnosti (glavni faktori uspjeha/neuspjeha projekta),
- Uticaja (pozitivne i negativne promjene nastale kao rezultat projekta),
- Relevantnosti (specifični ciljevi projekta u odnosu na potrebe korisnika),
- Održivost projekta (sudbina projekta nakon završetka implementacije),
- Obezbjedenje informacija o uspjehu/neuspjehu projekta i
- Davanja zaključaka i preporuka.

Implementacija MILP projekta je trajala od aprila 2011. do januara 2013. godine. Evaluacijom je obuhvaćen period implementacije projekta, kao i period nakon njegovog završetka, odnosno i period januar-juni 2013. godine.

4. KRITERIJI EVALUACIJE I EVALUACIONA PITANJA

4.1. Kriteriji evaluacije i evaluaciona pitanja

Efikasnost

- (1) Kakav je odnos između projektnog budžeta i rezultata projekta?
- (2) Da li su se mogle realizovati projektne aktivnosti i postići isti efekti projekta sa manjim troškovima?
- (3) Da li je projekat mogao postići veće rezultate u smislu većih direktnih izdvajanja korisnicima?
- (4) Kako se upravljalo projektnim aktivnostima i kako su odluke donošene? Kako je to uticalo na rezultate projekta?

Efektivnost

- (1) Do koje mjere su ostvareni ciljevi projekta?
- (2) Koji su glavni faktori koji su uticali na uspjeh ili neuspjeh u ostvarenju ciljeva?
- (3) Da li je planirana podrška lokalnim zajednicama u jačanju kapaciteta ostvarena?
- (4) Da li je planirani rezultat privremenog zapošljavanja nezaposlenih lica postignut?
- (5) Da li su infrastruktura i životna sredina u ciljnim opštinama renovirani i nadograđeni?

Relevantnost

- (1) Da li su planirani rezultati projekta relevantni za lokalne prioritete i potrebe korisnika?
- (2) Da li je projekat (relevantan) u okviru mandata FOD-a?
- (3) Da li su planirani ishodi bili u skladu sa razvojnim dokumentima opština?
- (4) Da li su opštine i građani bili uključeni tokom pripreme i implementacije projekta?

Održivost

- (1) Da li su aktivnosti sanacije i održavanja lokalne infrastrukture nastavljene nakon okončanja projekta?
- (2) U kojoj mjeri je projekat doprinjeo uvođenju obaveze da se bolje održava lokalna infrastruktura?
- (3) Da li se povećala osposobljenost (kapaciteti) zaposlenih u opštinama za razvoj i implementaciju projekata u funkciji privremenog zapošljavanja?
- (4) Da li lokalne zajednice izdvajaju sredstva za održavanje saniranih infrastrukturnih objekata i zelenih površina i opredjeljuju dodatna sredstva za te namjene ?

Uticaj

- (1) Kako ocjenjujete rezultate projekta na promjenu izgleda vaše zajednice?
- (2) Da li ste uočili promjene u ponašanju sugrađana u odnosu prema okolini (odlaganju otpada i sl.)?
- (3) Da li je bilo pozitivnih/negativnih reakcija građana u vezi sa sprovođenjem projektnih aktivnosti?

4.2. Podkriteriji evaluacije

- (1) Podrška praksi dijaloga i partnerstvu i rješavanju pitanja lokalnog razvoja,
- (2) Spremnost opština za nastavak sufinansiranja projekata slične namjene,
- (3) Podrška ravnopravnosti polova,
- (4) Transparentnost vođenja procesa implementacije projekta i
- (5) Multietničnost korisnika.

4.3. Obim evaluacije, rizici i ograničenja

U cilju sagledavanja uspješnosti projekta, predmet evaluacije su svi akteri u procesu implementacije projekta, od FOD BiH projektnog tima do predstavnika lokalne zajednice, izvođača radova, biroa za zapošljavanje, NVO-a, sa posebnim akcentom na korisnike projekta, odnosno radnike kojima je projekat primarno i namjenjen.

Evaluacija daje odgovore o postignutom napretku (ostvarenim rezultatima, troškovima u odnosu na rezultate, relevantnosti, efikasnosti, efektivnosti i održivosti intervencije) i identifikuje naučene lekcije. U procesu evaluacije sagledani su i eksterni faktori koji su imali uticaja na ostvarivanje rezultata, a nisu bili pod kontrolom implementatora. Fokus evaluacije je i na uticaju projekta na životne uslove pojedinca, kao i ukupnog stanovništva na mikro nivou.

Evaluatori su razmatrali, analizirali i formulisali zaključke i preporuke o slijedećem:

- (1) Stepenu do koga su projektne aktivnosti navedene u projektnom dokumentu uspješno sprovedene i planirani rezultati postignuti,
- (2) Faktorima koji su doprinijeli efektivnosti ili neefektivnosti projekta,
- (3) Efikasnosti projektnog pristupa u postizanju rezultata,
- (4) Procjeni spoljnih faktora koji utiču na projekat i u kojoj mjeri je projekat bio u stanju da se prilagodi tim faktorima,
- (5) Pristupu upravljanja projektom, uključujući ulogu zainteresovanih strana i koordinaciji aktivnosti između partnera,
- (6) Mjeri u kojoj su korisnici imali koristi od projektnih aktivnosti,
- (7) Stepenu zadovoljstva korisnika i partnera implementacijom projekta i rezultatima i
- (8) Mogućnostima nastavka projekta.

Prilikom izrade plana evaluacije prepoznati su mogući rizici koji se odnose na:

- a) Nedostatak spremnosti ili zauzetost pojedinih subjekata za sprovođenje intervjua s obzirom da je u to vrijeme bilo raspisano više tendera za lokalne zajednice i da su isti bili zauzeti pripremom projekata i
- b) Mogućnost probijanja vremenskog okvira planiranog za intervjue, time i kašnjenja okončanja evaluacije.

5. PRISTUP EVALUACIJI I METODOLOGIJA

Istraživanjem se nastojalo obezbijediti korisne i relevantne informacije o mogućnostima privremenog zapošljavanja, posebno u sredinama sa ekstremno visokim stopama nezaposlenosti, kao i sistemskog pristupa održavanju lokalne infrastrukture. Evaluacija je sprovedena na način da dobijeni nalazi budu korisni. U skladu sa profesionalnim standardima, evaluacija je sprovedena sistematski, na osnovu validnih i proverljivih podataka, tako da se osigura integritet cjelokupnog procesa evaluacije, uz uvažavanje svih subjekata koji su učestvovali u postupku evaluacije.

Svi podaci i informacije su prikupljene, verifikovane i analizirane kako bi se objektivno ocjenila uspješnost projekta.

Metod rada se sastojao u kombinovanom metodološkom pristupu koji je obuhvatio pregledanje, razmatranje i analizu kompletne projektne dokumentacije, kao i intervju sa subjektima koji su bili uključeni u različite faze projekta.

5.1. Metode prikupljanja podataka

Za potrebe evaluacije korištene su slijedeće metode prikupljanja podataka:

- (1) Pregledanje, razmatranje i analiza različitih dokumenata (projektni dokument, izvještaji o napretku projekta, zapisnici sa sastanaka projektnog tima, evidencije, dnevnicima rada, liste učesnika projektnih aktivnosti, informacije o održanim sastancima sa zainteresovanim stranama),
- (2) Individualni intervju - u cilju procjene relevantnosti i efektivnosti projekta, percepcije subjekata o dostignućima i potrebi daljnijeg rada (intervjuisani načelnici i zaposleni u opštinama, biroima za zapošljavanje, vlasnici preduzeća, direktori javnih preduzeća, MILP projektni tim i članovi u implementacionim projektnim jedinicama opština).

5.2. Izvori podataka

Izvori podataka korišteni prilikom evaluacije:

- Projektna dokumentacija,
- Izvještaji o napretku projekta, zapisnici sa sastanaka projektnog tima,
- Ključni dokumenti nastali projektom,
- Bilješke sa sprovedenih intervjuja,
- Registracione liste učesnika projektnih aktivnosti,
- Izvještaji koordinatora projekta,
- Web stranice opština i dr.

5.3. Analitički pristup

Evaluacioni pristup je u skladu sa standardnom praksom evaluacije projekata.

Metodološki pristup obuhvata:

- (1) Kvantitativnu analizu (broj realizovanih projekata, broj zaposlenih radnika, broj prezentacija projekta, broj učesnika u implementaciji itd.) i
- (2) Kvalitativnu analizu zasnovanu na intervjuima i posrednim izvorima podataka.

5.4. Opis metodološkog pristupa

Za procjenu ostvarenih rezultata projekta analizirana je projektna dokumentacija, razvojni planovi lokalnih zajednica, periodični i završni izvještaji, statistički podaci o nezaposlenosti, podaci o dobnoj i obrazovnoj strukturi nezaposlenih, zvanični bilteni i publikacije statističkih zavoda u BiH i dr.

U cilju evaluacije obima i dinamike i rokova realizacije projektnih aktivnosti obavljani su sastanci i intervjui sa projektnim osobljem i glavnim menadžerom projekta. Tokom evaluacije intervjuisani su načelnici opština, koordinatori projekata ispred opština, šefovi biroa za zapošljavanje, direktori kompanija koji su bili izvođači radova, kao i sami radnici angažovani na projektu.

Cilj ovih sastanaka je dobijanje povratnih informacija o kvalitetu upravljanja projektom i zadovoljstvu korisnika postignutim rezultatima. Tokom intervjua sa zainteresovanim stranama evaluatori su koristili strukturisane upitnike posebno pripremljene za svaku grupu korisnika.

Za ocjenu održivosti projekta, pored razgovora sa opštinama koje su bile dužne da uspostave mehanizme dugoročne održivosti projekta, izvršen je i obilazak lokacija gdje su radovi obavljani radi sagledavanja sadašnjeg stanja i procjene koliko je projekat poboljšao infrastrukturu u ciljnim lokalnim zajednicama.

Za prikupljanje i analizu podataka o broju korisnika projekta, utrošenim sredstvima po korisniku, broju privremeno zaposlenih lica, dohotku po korisniku, broju obnovljenih ili popravljenih lokalnih infrastrukturnih objekata, učešću lokalnih zajednica u finansiranju projekta i drugim aktivnostima korištene su kvantitativne metode prikupljanja podataka (brojčana i količinska mjerenja) iz prezentovanih izvještaja nosioca implementacije projekta, odnosno njihovi interni statistički pregledi (evidencije, dnevnici i sl.).

Kod procjene koristi projekta pomoću kvalitativnih metoda prikupljanja informacija (narativna deskripcija i subjektivna interpretacija) putem individualnih i grupnih intervjua, priča (story) i studija slučaja (case study), prikupljane su informacije o tome kako ključni korisnici ocjenjuju/opisuju svoje učešće u projektu i koristima koje su imali. Na osnovu prikupljenih informacija izvršena je ukupna ocjena uticaja projekta na ciljanu populaciju i zajednicu, te izvršena komparacija stanja na terenu prije početka (na osnovu uvida u snimke terena) i nakon implementacije.

Primarni izvori informacija o koristima projekta i zadovoljstvu korisnika bili su privremeno zaposleni radnici, predstavnici lokalnih zajednica, poslodavci i druge zainteresovane strane koje su iznosile svoje stavove o projektu nakon njegovog završetka i specifične informacije o značaju projekta.

Sekundarni izvori informacija bile su informacije koje nisu u direktnoj vezi sa projektom, kao što su analize i izvještaji lokalnih zajednica o stanju privrede, opštinskom budžetu za 2013. godinu, stanju nezaposlenosti, socijalnim pitanjima i dr.

Analiza finansijskih podataka se zasnivala na podacima prezentovanim od strane FOD-a, kao implementatora MILP BH projekta.

Tokom evaluacije vršena je procjena transparentnosti postupka izbora direktnih korisnika projekta na osnovu prezentovanih informacija o kriterijima izbora korisnika (dokumentacija biroa za zapošljavanje i centara za socijalni rad o selekciji korisnika i intervjui sa licima koji su bili direktni korisnici).

Tokom evaluacije, na osnovu informacija dobijenih tokom intervjuja i iz pisanih materijala, analizirani su i drugi oblici podrške lokalne zajednice projektu.

Za ocjenu projekta korišteni su indikatori kratkoročnih rezultata (outputa) i indikatori uticaja.

Na kraju je izvršena komparacija sa aspekta relevantnosti sprovedenih aktivnosti u odnosu na identifikovane probleme i utvrđene ciljeve u projektnom zadatku, učinaka u odnosu na postavljene specifične projektne ciljeve i na opšti cilj projekta, te procjena opravdanosti nastavka istih ili sličnih projekata.

Na kraju evaluacije prezentovani su zaključci, preporuke i izvori informacija.

6. PLAN EVALUACIJE

Program evaluacije obuhvata tri faze. Dok su se pripremna i treća faza odvijale kroz analizu dokumenata i pisanje izvještaja, u drugoj fazi su organizovani i realizovani sastanci i vođeni intervjui sa predstavnicima različitih institucija i organizacija (opština, biroa za zapošljavanje, izvođačima i dr.) i korisnicima.

Prva faza: Pripremna faza

Kako bi se postiglo adekvatno razumijevanje projekta MILP BH u ovoj fazi evaluacije je bilo potrebno pregledati i analizirati veliki broj različitih dokumenata (zvaničnu projektну dokumentaciju, projektne izvještaje, zapisnike sa sastanaka, izvještaje o napretku projekta, rezultate istraživanja itd.).

Pored razmatranja projektne dokumentacije, u pripreмноj fazi je detaljnije definisana metodologija evaluacije. U ovoj fazi bilo je neophodno utvrditi i broj subjekata koji će biti intervjuisani. Tokom pripreмноj faze posebna pažnja bila je posvećena procjeni koje i koliko lokalnih zajednica posjetiti i obaviti intervjue. Takođe, pripremljena su pitanja za razgovor sa zainteresovanim stranama.

Druga faza: Intervjui

Evaluatori su se direktno sastajali sa korisnicima projekta i predstavnicima svih zainteresovanih strana u projektu. Sastanci su održani sa:

- Članovima projektноg tima MILP-a (tri osobe),
- Predstavnicima 14 lokalnih zajednica,
- Predstavnicima 10 lokalnih biroa za zapošljavanje,
- 14 izvođača radova i
- Sa 22 direktna korisnika projekta, odnosno radnika koja su bila angažovana na projektu.

Nakon intervjua vršena je procjena koristi projekta u cilju razumijevanja direktnih i indirektnih efekata projekta.

Treća faza: Pisanje izvještaja

Prije pisanja konačnog izvještaja FOD BiH je dostavljen nacrt izvještaja sa glavnim nalazima, zaključcima i preporukama. Nakon dobijenih komentara, sačinjen je završni izvještaj o evaluaciji.

Plan rada

Osnovni koraci u procesu evaluacije:

- (1) Pregledanje, razmatranje i analiza kompletne projektne dokumentacije i drugih pisanih izvora,
- (2) Pisanje prijedloga evaluacionih pitanja, metodologije, predviđanja rizika i odgovora na rizike,
- (3) Formiranje spiska subjekata sa kojima se predlaže sprovođenje intervjua, dizajn intervjua i sl.,
- (4) Inicijalni sastanak sa predstavnicima FOD BiH u cilju dogovora o planu i dinamici rada,
- (5) Organizacija intervjua, slanje e-mailova, pozivanje telefonom - zakazivanje sastanaka,
- (6) Sastavljanje pitanja za intervjue,
- (7) Odlazak na mjesta na kojima rade subjekti sa kojima su zakazani intervjui,
- (8) Sprovođenje intervjua, pisanje zabilješki sa svakog intervjua,

- (9) Obilazak lokacija na kojima su realizovani projekti,
- (10) Obrada prikupljenih podataka, kvantitativna i kvalitativna analiza,
- (11) Sastavljanje nacrtu izvještaja,
- (12) Razmatranje dobijenih povratnih informacija, analiza, inkorporisanje u završni izvještaj,
- (13) Pisanje završnog izvještaja o evaluaciji i njegovo dostavljanje FOD-u.

Za potrebe evaluacije korištene su kvantitativne metode (brojčana i količinska mjerenja i verifikacija podataka) i kvalitativne metode prikupljanja podataka i informacija (narativna deskripcija i interpretacija).

Tokom evaluacije u kancelariji evaluatora izvršena je analiza dokumenata, a prilikom terenskih posjeta obavljani su intervjui sa zainteresovanim stranama na bazi strukturisanog upitnika.

Na bazi kreiranih upitnika, koji su korišteni tokom intervjua, prikupljene su informacije o koristima projekta za direktne korisnike, njihova mišljenja i stavovi o uspješnosti projekta i naučenim lekcijama, kao i ocjene njihovog doprinosa uspjehu, odnosno neuspjehu projekta.

7. GLAVNI NALAZI EVALUACIJE

7.1. Projekat i plan implementacije

Projektom MILP BH planirano je da se investira oko 1.955.830,00 KM i obezbijede dodatna sredstva, kao lokalni doprinos opština, mjesnih zajednica ili neposredno od građana, u iznosu od minimalno 586.749,00 KM. Na području Bosne i Hercegovine namjera je bila da se implementira najmanje dvadeset radno intenzivnih projekata, privremeno zaposli 800 nezaposlenih lica, ostvari 266.650 radnih sati uz dohodak od 1.040.000 KM za privremeno angažovane radnike.

Predviđeno je da lokalne zajednice koje imaju visoku stopu nezaposlenosti i siromaštva budu ciljne opštine za implementaciju MILP BH projekta. Cilj je bio omogućiti jednom broju tih opština privremeno zapošljavanje socijalno ugroženih nezaposlenih lica pokretanjem radno intenzivnih radova na sanaciji mikro infrastrukture. Implementacija MILP BH projekta je planirana od aprila 2011. godine do januara 2013. godine.

7.1.1. Uspostavljanje projektnog tima

FOD BiH je planirao implementirati MILP BH kao operativni projekat i u tu svrhu je uspostavljena MILP jedinica za implementaciju (MILP IU). Pomenuta jedinica se sastojala od predstavnika FOD BiH (u ulozi MILP koordinatora projekta), lokalnog konsultanta i građevinskog inženjera. Na nivou svakog projekta uspostavljene su posebne jedinice za implementaciju (SP IU), odnosno za svaku opštinu u kojoj se projekat realizovao. Opštine su imenovala koordinate projekata, a to su uglavnom bili službenici zaposleni u lokalnoj upravi.

7.1.2. Kreiranje projektne dokumentacije

Promocija projekta i priprema opština i izvođača za saradnju i razvoj aplikacija izvršena je na osnovu specifičnih informativno-promotivnih dokumenata:

- Prezentacija projekta (elektronska i štampana verzija),
- Memorandum o saglasnosti sa partnerskim opštinama (MoA),
- Uputstvo za prijavu i realizaciju projekta sa obrazloženjem kriterija apliciranja,
- Uputstvo za obračun troškova,
- Obrazac za prijavu projekta sa ekološkom listom provjere,
- Obrazac tripartitnog ugovora o građenju i dr.

Pored toga, precizno su definisane interne procedure i za njihovo sprovođenje kreirani su operativni dokumenti za svaku projektnu aktivnost (procjena prijave projekta, prijedlog za odobrenje, ocjena projekta i dr.).

7.1.3. Principi rada

U cilju efikasne i kvalitetne implementacije MILP BH projekta definisani su principi rada koji su bili obavezujući za sve učesnike u projektu:

- Opredijeljenost ostvarivanju ciljeva,
- Nezavisnost,
- Nepriistrasnost,
- Transparentnost,
- Efikasnost i
- Ekološka svjesnost.

Ovim principima se osigurala kvalitetnija implementacija projekata, nezavisnost FOD-a u upravljanju ukupnim projektom i donošenju strateških odluka, dosljedno poštivanje uspostavljenih kriterija u odlučivanju o izboru prioriteta i kod odobravanja projekata, primjena propisa, maksimiranje koristi u odnosu na troškove, kao i pozitivne implikacije projekta na lokalno okruženje.

7.2. Ocjena strategije implementacije

Strategija implementacije projekta MILP BH se zasnivala na obezbjeđenju uslova za dostizanje postavljenih ciljeva, odnosno nastojanju da se sa raspoloživim osobljem i finansijskim sredstvima u planiranom vremenu realizuju aktivnosti i postignu očekivani ishodi.

Implementator je bio svjestan da je projekat izazovan za sve učesnike i da je koordinacija zahtjevnja, zbog čega se opravdano opredijelio na detaljnu pripremu, posebno na definisanje pravila i procedura rada, pa je za te potrebe izradio uputstva i instrukcije koji su bili dostupni potencijalnim partnerima prije nego što su odlučili da učestvuju u realizaciji projekta.

Ovaj pristup je osigurao da se eliminišu i prikrivena očekivanja opština da će se prije implementacije moći vršiti izmjene i odstupanja od dogovorenih uslova, odnosno da će iznosi sufinansiranja projekta iz lokalnih izvora moći biti manji. Iako je bilo upita od strane opština da li će se insistirati na obezbjeđenju učešća lokalnih zajednica, sve dileme su riješene kada se ugovaranje implementacije projekta uslovalo upravo obezbjeđenjem ovih sredstava. Svima je postalo jasno da se usvojeni uslovi i kriteriji moraju do kraja ispoštovati, što su opštine i učinile.

Organizacijom prezentacija o uslovima učešća lokalnih zajednica u projektu, ciljanim opštinama su na vrijeme date relevantne informacije o kriterijima korištenja sredstava FOD-a i uslovima koje projekti opština moraju ispunjavati sa aspekta prihvatljivosti radova za finansiranje. Na taj način se postigla veća uključenost predstavnika šire lokalne zajednice u sam proces odlučivanja oko izbora projekta.

Odnosi između FOD BiH i opština su precizno definisani Memorandumom o saglasnosti (MoA), čime je formalizovan odnos između partnera i prihvaćena pravila rada, kao i prava, obaveze i zadaci potpisnika ovog dokumenta. Na taj način su stvorene i pretpostavke da se eventualna sporna pitanja u toku implementacije projekta rješavaju dogovorom partnera.

Da bi se obezbijedili mehanizmi za efikasnu implementaciju pod-projekata, u svakoj opštini su uspostavljene jedinice za implementaciju projekta (SP IU) sastavljene od predstavnika MILP BH

projekta i predstavnika lokalne zajednice (predstavnicima opština, mjesnih zajednica, lokalnih biroa za zapošljavanje, centara za socijalni rad, preduzeća - izvođača radova).

Jedan od kriterija za prihvatanje projektnih aplikacija bila je obaveza sufinansiranja projekta od strane lokalne zajednice u iznosu od minimalno 30%, s tim da se ova sredstva unaprijed uplate na račun FOD BiH. Na taj način su izbjegnuta kašnjenja u implementaciji projekta. Kriterij obaveznog sufinansiranja projekata iz lokalnih izvora se pokazao opravdanim i sa aspekta izbora prioriteta radova - opštine su se odgovornije ponašale kod predlaganja radova za koji se traži finansijska podrška, jer su sredstva iz lokalnih budžeta ulagana u realizaciju projekata.

Radi lakšeg razumijevanja uslova koje projekti moraju ispunjavati kako bi bili finansijski podržani od Kriznog fonda, opštine, mjesne zajednice, organizacije civilnog društva i drugi subjekti su dobili slijedeće informacije o uslovima koji se moraju ispuniti u fazi predkvalifikacije:

- Najviše tri projektne prijedloge po opštini se mogu razmatrati,
- Samo projektne prijedlozi sa kompletnom tehničkom dokumentacijom dostavljeni u predviđenom formatu se razmatraju,
- Radovi moraju biti na javnoj infrastrukturi,
- Minimum lokalnog sufinansiranja iznosi 30% od doprinosa Kriznog fonda (FOD BiH),
- Učešće radne snage, odnosno zarade privremeno angažovanih osoba, morale su iznositi najmanje 51% sredstava koje će obezbijediti FOD BiH.

Nakon selekcije opština i njihovog prihvatanja da učestvuju u implementaciji projekta, opštine su prema zadanim kriterijima razvile projektne prijedloge. Evaluacija ovih prijedloga izvršena je na osnovu slijedećih kriterija:

- Stepenu angažovanja radne snage (ocjena značaja 35%),
- Stepenu sufinansiranja iz lokalnih izvora (ocjena značaja 30%),
- Broju korisnika čije se potrebe zadovoljavaju (ocjena značaja 25%) i
- Stvaranju uslova za održivo zapošljavanje i uticaj na životnu sredinu (ocjena značaja 10%).

Na osnovu dobijenih bodova izvršena je selekcija i donesene su odluke o finansiranju projekata, a implementacija je počinjala nakon što su sredstva lokalnog doprinosa uplaćena na račun FOD BiH.

U skladu sa Zakonom o javnim nabavkama BiH, proceduru izbora dobavljača su sprovodile opštinske komisije za javne nabavke. Ove komisije su bile sastavljene od predstavnika opštine i mjesne zajednice (u kojoj će se izvoditi radovi), dok je osoblje MILP BH projekta nadgledalo transparentnost provođenja postupka javnih nabavki.

U cilju osiguranja prijema radnika sa biroa za zapošljavanje, u tenderskoj dokumentaciji je jasno navedeno da je prijem radnika sa biroa bezuslovna obaveza. Takođe, izvođači su bili prethodno upoznati da isplate plata radnika imaju prednost u odnosu na ostale troškove i da je njihova isplata prioritet.

Za svakog radnika izvođač je vodio evidenciju o efektivnim satima rada i u skladu s tim je vršen obračun zarada i naknada za topli obrok. Ovako jasno definisanim pravilima i rokovima plaćanja radnika obezbijedena je potpuna sigurnost isplate zarada radnika i onemogućeno je kašnjenje u isplati.

Kako bi se izvršio izbor radnika javnim postupkom, u proces konsultacija i izbor su bili uključeni i lokalni biro i za zapošljavanje i centri za socijalni rad. Centri za socijalni rad dostavljali su liste osoba kojima je privremeni dohodak najpotrebniji, a koji su radno sposobni, dok su biro i za zapošljavanje, u

skladu sa kriterijima i iskazanim interesom radnika, dostavljali liste radnika izvođačima.

Nadzor nad kvalitetom obavljenih radova u lokalnim zajednicama vršili su nadzorni organi koje je imenovala opština. Građevinski inženjer MILP BH je vršio povremeni nadzor izvođenja radova, s tim da je njegov izvještaj bio osnova za plaćanje izvođaču radova.

Plaćanje radova vršio je FOD BiH sa projektnog podračuna. Primopredaju radova od izvođača su obavljale SP IU, a tehnički prijem radova vršila je nadležna opštinska komisija.

Ocjena evaluatora je da je strategija implementacije MILP BH projekta veoma dobro postavljena. Prije implementacije projekata identifikovana su kritična pitanja i ograničenja, razvijeni efikasni mehanizmi ublažavanja i eliminacije tih ograničenja (jasna pravila finansiranja projekata, razvijena pravila i procedure rada, dobar hodogram i plan aktivnosti, dobro postavljeno rukovođenje projektom, definisane odgovornosti i obaveze svih učesnika u procesu implementacije), što je uz stalni monitoring rezultiralo minimiziranjem barijera u implementaciji, olakšalo sam proces implementacije, a time i dostizanje postavljenih ciljeva.

7.3. Institucionalni okvir

Implementacija projekta MILP BH je počela u periodu pogoršavanja ekonomskih trendova u BiH, stagnaciji proizvodnje, stalnom povećanju broja nezaposlenih, smanjivanju broja privatnih preduzeća i zanatskih radnji, te povećanju broja korisnika socijalne pomoći.

U tim uslovima, lokalne zajednice su bile više nego zainteresovane da pruže podršku inicijativama u funkciji zapošljavanja, a posebno onim kojima se uz skromna finansijska izdvajanja obezbjeđuju privremeni prihodi za najugroženije kategorije nezaposlenih i popravljaju lokalna infrastruktura.

Postojeća BiH legislativa predstavljala je potencijalnu prepreku za izvođenje ovakvih projekata, jer se određene olakšice (poreska oslobođanja i dr.) kod privremenog zapošljavanja radnika mogu koristiti samo za javne radove koje proglasi nadležni organ uprave (ministarstvo).

U skladu sa obavezom poštivanja nacionalnog zakonodavstva, implementator je postojeće teškoće i nedorečenosti propisa, posebno u vezi sa statusom nezaposlenih radnika u periodu privremenog zapošljavanja, riješio u saradnji sa nadležnim institucijama (ministarstvima rada entiteta, poreskim upravama i biroima za zapošljavanje).

Prema dogovoru sa nadležnim organima uprave za ova pitanja, radnici su angažovani po ugovoru o djelu i na taj način su mogli i dalje ostati u evidenciji nezaposlenih kod biroa za zapošljavanje, te tako zadržati prava po osnovu nezaposlenosti (socijalno osiguranje za sebe i članove porodice).

7.4. Upravljanje projektom

Upravljanje projektom je vršio FOD BiH i u njegovoj nadležnosti je bilo vođenje i nadgledanje ukupne implementacije projekta, upravljanje budžetom projekta i kontrola namjenskog korištenja sredstava. Pored navedenog, FOD BiH je donosio konačne odluke o odobravanju radno intenzivnih projekata.

Uspostavljanjem jasne i transparentne upravljačke strukture, imenovanjem nosioca operativnih zadataka, kao i decidnim opisom njihove uloge i odgovornosti, omogućena je kvalitetna koordinacija između svih učesnika u realizaciji projektnih aktivnosti, čime su izbjegnuti problemi u implementaciji i eventualni konflikti između partnera zbog nejasne uloge i pravila postupanja. Tokom intervjua, predstavnici opština i izvođači radova su koordinaciju aktivnosti i saradnju sa osobljem MILP BH projekta, imenovanog od strane FOD BiH, ocijenili izuzetno kvalitetnom, pri čemu su posebno isticali njihovu stručnost i kooperativnost.

7.5. Učešće zainteresovanih strana

Na osnovu sagledavanja područja na kojima je projekat implementiran evaluatori su izvršili izbor 14 opština za terenske posjete i direktne kontakte. Kriteriji za izbor opština su bili:

- Vrsta implementiranih projekata,
- Veličina opština,
- Zastupljenost opština u oba entiteta i
- Mogućnost da se ostvare kontakti sa direktno uključenim licima u implementaciji projekta.

Intervjuisani predstavnici lokalnih vlasti (načelnici opština, predsjednici skupština opština), vlasnici privatnih preduzeća i rukovodioci, direktori javnih preduzeća, predstavnici NVO-a, šefovi biroa za zapošljavanje i radnici privremeno zaposleni tokom implementacije projekta su iskazali izuzetan interes za daljim učešćem u implementaciji istih i sličnih projekata, što upućuje na zaključak da je projekat bio opravdan.

Opšti dojam evaluatora je da su korisnici projekta bili dobro upoznati sa svim fazama implementacije projekta, jer su sa mnogo detalja opisivali svoju ulogu i stečena iskustva, iako je u pojedinim lokalnim zajednicama projekat završen prije više od godinu dana.

7.6. Analiza rezultata implementacije aktivnosti

7.6.1. Analiza ostvarenih fizičkih pokazatelja

Projektna aktivnosti su realizovane u 20 BiH opština. Na privremenim poslovima angažovano je 1.269 nezaposlenih osoba, ukupno je ostvareno 294.780 radnih sati, kao i 1.149.761,24 KM prihoda. FOD BiH je ukupno uložio 1.951.716,30 KM sredstava Kriznog fonda, a lokalne zajednice u vidu lokalnog sufinansiranja u iznosu od 761.711,97 KM.

Lokalni doprinosi su obezbijeđeni iz različitih izvora (opštinski budžeti, samodoprinos građana, kantonalni budžeti i zaduženja kod Razvojne banke FBiH).

Upoređujući ostvarene rezultate u odnosu na planirane uočava se da je broj privremeno zaposlenih radnika veći za 58,6% u odnosu na projektom planirano zapošljavanje. Interes nezaposlenih radnika koji su se nalazili na evidencijama biroa za zapošljavanje je bio veoma veliki i u pojedinim lokalnim zajednicama u saradnji sa MILP BH i biroima za zapošljavanje dogovoreno je angažovanje većeg

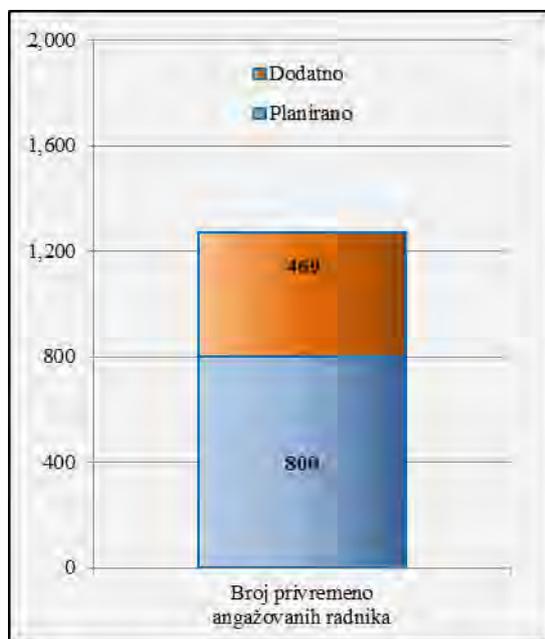
broja radnika, s tim da se smanji broj dana angažovanja po radniku (Prijedor, Maglaj, Novi Grad i dr.). U odnosu na planirane sate rada broj ostvarenih radnih sati je veći za 10,5%.

Prepoznavajući važnost sanacije lokalne infrastrukture, lokalne zajednice su izdvojile više sredstava od planiranih, tako da su doprinosi opština za 29,8% veći. Od prvobitno planiranog lokalnog sufinansiranja u iznosu od 30% lokalni doprinos opština iznosi 39%.

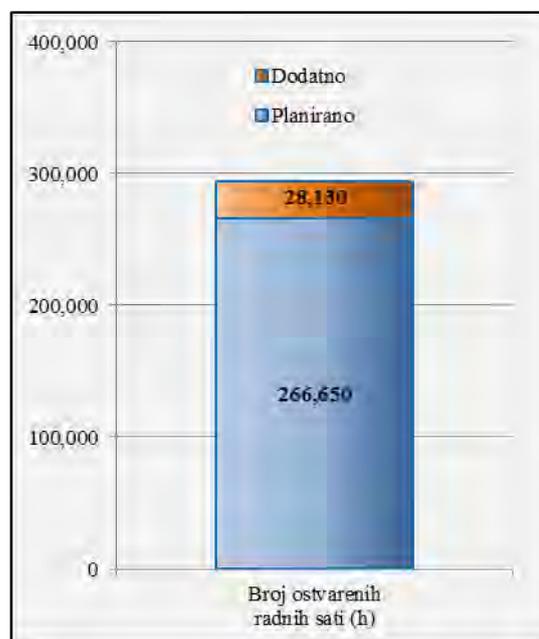
Tabela 4. Pregled osnovnih indikatora uspješnosti MILP projekta

R.br.	Indikator	Planirano	Ostvareno	Indeks
1	Broj privremeno angažovanih radnika (broj)	800	1.269	158,6
2	Broj ostvarenih radnih sati (h)	266.650	294.780	110,5
3	Ostvareni privremeni dohodak (KM)	1.040.000,00	1.149.761,24	110,6
4.1	Doprinos FOD BiH (KM)	1.955.830,00	1.951.716,30	99,8
4.2	Lokalno sufinansiranje (KM)	586.749,00	761.711,97	129,8
4	Ukupan budžet projekta (KM)	2.542.579,00	2.713.428,27	106,7

Grafikon 1. Pregled planiranog i ostvarenog broja privremeno angažovanih radnika

Grafikon 2. Pregled planiranog i ostvarenog broja radnih sati kod angažovanih radnika

Grafikon 3. Pregled planiranih i ostvarenih finansijskih pokazatelja u okviru MILP projekta

Implementacijom projekta ostvarene su dodatne koristi, čišćenjem vodotokova nije samo unaprijeđena životna sredina, već je umanjena i opasnost od poplava i zaraza, dok je iz vodotokova rijeka i potoka, te prokresivanjem rastinja i čišćenjem korita, izvađena značajna količina sekundarnih sirovina (drvo i metalni otpad). Prikupljeno drvo koje se moglo koristiti za ogrijev proslijeđeno je najsiromašnijim kategorijama stanovništva (npr. 200 m³ drveta u Bosanskoj Krupi posječeno tokom krčenja šikare podijeljeno je putem centra za socijalni rad), dok je metalni otpad predat preduzećima koja se brinu za zbrinjavanje sekundarnih sirovina.

Na kraju, ponuđena cijena rada i sigurnost isplate zarada doprinijele su da je tokom implementacije projekta bilo stalnih upita o mogućnostima zapošljavanja dodatnih radnika.

Analizom strukture radova uočava se da su radovi bili usmjereni na čišćenje vodotokova, prokresivanje žbunja i čišćenje šikara, uređenje parkova, sportskih i dječijih igrališta, kao i na sanacione radove na kanalizacionoj i putnoj mreži. Pojedina mjesta prije ovih radova nisu imala sportski teren (Srebrenik), a parkovi su izgledali kao deponije smeća, potpuno devastirani bez prateće opreme (Cazin, Prozor-Rama, Donji Travnik, Nevesinje). Danas se na tim lokacijama mogu vidjeti lijepo uređeni parkovi, dok su u nekim lokalnim zajednicama i nastavljena ulaganja (Cazin - rasvjeta, Prozor-Rama - prskalice za navodnjavanje i dr.).

“...Sada je taj prostor, koji je bio neuredan, postao mjesto za odmor za sve...”

(riječi jedne stranke koja je slučajno navratila u opštinu Cazin tokom našeg sastanka)

Tabela 5. Pregled obima izvršenih radova

R.br.	Opis radova	Jedinica mjere	Količine izvršenih radova
1	Čišćenje vodotokova	km	163.5
2	Prokres na putevima i industrijskim zonama	km	136.7
3	Rekonstrukcija i asfaltiranje puteva	km	11.33
4	Uređenje parkova	m ²	49,825
5	Izgradnja i rekonstrukcija vodovoda i kanalizacija	m	6,085
6	Uklanjanje divljih deponija i odvoz smeća	m ³	11,642
7	Proširenje 1 mosta	n/a	n/a
8	Izgradnja mosta	M	9

Prilikom razgovora, korisnik projekta koji je radio kao pomoćni radnik na sanaciji parka u Cazinu spontano je rekao:

“...Sada konačno imam gdje i svoje dijete dovesti da se igra... A kada sam ga prvi put doveo u park sve sam mu pokazao i ponosno sam rekao - ovo je tvoj otac gradio!...”

Broj angažovanih lica na privremenim poslovima tokom implementacije projekata se kretao u rasponu od 26 radnika u Cazinu do 152 u Maglaju. U Maglaju je odziv radnika bio izuzetno veliki (oko 180 radnika) i odlučeno je da se iz svake mjesne zajednice angažuju ugrožena lica prijavljena na birou za zapošljavanje, te da upravo ona obavljaju projektne aktivnosti planirane u tim mjesnim zajednicama. Ovim se težilo podstaći lokalno stanovništvo da se odgovornije ponaša prema okolini u kojoj živi. Očekivanja da će to imati pozitivan uticaj i doprinijeti promjeni ponašanja pokazala su se opravdanim i prema izjavama korisnika sada se daleko manje otpada ostavlja uz očišćene obale rijeke Bosne.

Radni timovi na MILP BH projektu su imali i multietnički sastav: u Prijedoru je radove izvodilo ukupno 106 radnika, pripadnika 6 različitih narodnosti.

Prosječna zarada po radniku iznosi 906,00 KM, a maksimalna 2.004,00 KM. Zalaganje i dužina trajanja angažovanja na MILP BH projektu omogućili su radnicima da zarade više od prosječne plate u BiH³. Prije početka implementacije projekta, predstavnici opština su bili malo skeptični i izrazili su zabrinutost da li će ponuđena cijena rada biti stimulaturna za prijavljivanje radnika, ali kada je proces pozivanja počeo konstatovano je da je u svih 20 opština bilo mnogo više prijava od objektivno potrebnih radnika.

³ Prosječna neto plata u BiH u 2012. godini iznosila je 826 KM (podaci Agencije za statistiku BiH).

Tabela 6. Pregled angažovanih radnika i realizovanih sati rada po opštinama

R.br.	Opština	Indikator		
		Broj privremeno angažovanih osoba sa biroa za zapošljavanje	Ostvareni fond radnih sati	Isplaćene bruto naknade privremeno zaposlenim (KM)
1	Lopare	35	13,077	51,000.30
2	Sapna	70	14,500	52,185.26
3	Donji Vakuf	70	17,815	74,205.06
4	Žepče	40	12,134	50,511.40
5	Cazin	26	12,278	51,076.48
6	Petrovo	40	13,108	50,942.03
7	Novi Grad	30	13,154	51,204.61
8	Prozor-Rama	81	12,411	51,662.44
9	Bileća	42	11,840	46,075.36
10	Bosanska Krupa	97	12,440	51,750.15
11	Nevesinje	47	13,176	51,386.21
12	Prijedor	106	29,822	99,406.65
13	Bratunac	35	13,100	43,670.04
14	Čelić	69	13,835	57,525.93
15	Kalesija	35	12,500	52,000.00
16	Novi Travnik	101	17,680	73,513.44
17	Srebrenik	68	12,358	51,384.56
18	Busovača	38	11,630	48,357.54
19	Višegrad	87	18,358	60,556.66
20	Maglaj	152	19,564	81,347.11
Ukupno		1,269	294,780	1,149,761.23

Tabela 7. Pregled strukture izvršenih radova

R.br.	Opština	Vrsta radova i realizovani obim radova							
		Čišćenje vodotokova		Prokres na putevima i industrijskim zonama		Rekonstr. i asfaltiranje puteva	Uređenje parkova	Izgradnja i rekonstr. vodovoda i kanalizacija	Uklanjanje divljih deponija i odvoz smeća
		km	m ²	km	m ²	km	m ²	m	m ³
1	Lopare	4.60	46,000.00		8,000.00	0.85			230.00
2	Sapna			35.15	125,550.00	2.18			
3	Donji Vakuf	8.00	40,000.00					1,585.00	
4	Žepče	1.80	18,000.00	4.00	58,750.00				
5	Cazin						7,500.00		
6	Petrovo	2.40	26,000.00	21.70	69,600.00	7.90	5,530.00		72.00
7	Novi Grad	2.00	18,000.00			0.40	3,580.00		
8	Prozor-Rama			57.71	115,420.00		1,440.00		1,000.00
9	Bileća				63,500.00			2,700.00	400.00
10	Bosanska				61,065.00				6,000.00
11	Nevesinje			10.00	33,000.00		10,000.00	1,800.00	750.00
12	Prijedor	14.57	341,000.00						500.00
13	Bratunac	8.90	73,000.00						750.00
14	Čelić	3.00	40,000.00	6.60	19,800.00		1,500.00		
15	Kalesija			1.50	6,000.00		12,000.00		
16	Novi Travnik	20.00	76,000.00				3,250.00		660.00
17	Srebrenik	79.70	947,000.00				1,500.00		440.00
18	Busovača	4.50	18,000.00		7,000.00				80.00
19	Višegrad	5.00	31,000.00		8,000.00		775.00		760.00
20	Maglaj	9.00	35,500.00		56,000.00		2,750.00		
Ukupno		163.47	1,709,500.00	136.66	631,685.00	11.33	49,825.00	6,085.00	11,642.00

8. DESKRIPTIVNA ANALIZA NALAZA EVALUACIJE

8.1. Efikasnost

Odnos između projektnog budžeta i ishoda projekta pokazuje da je postignuto više od očekivanja. Kada se uporedi visina ostvarenih troškova sa planiranim i ostvareni rezultati prema očekivanim može se zaključiti da je projekat efikasno vođen, te da se racionalno upravljalo troškovima.

Ukupna vrijednost projekta je 2.713.428,27 KM. Od ukupno odobrenog iznosa sredstava za projekte lokalnih zajednica, sredstva Kriznog fonda iznose 1.951.716,30 KM, od čega je 58,9% usmjereno na privremene zarade najugroženijih kategorija u ciljnim opštinama. Time je ostvaren cilj da se što veći iznos sredstava usmjeri na zarade nezaposlenih lica.

Troškovi FOD BiH osoblja iznose 8,6% plasiranih sredstava ili 183.427,70 KM i ostvareni su u okviru planiranih. Sa relativno skromnim sredstvima i samo tri aktivno zaposlena člana projektnog tima upravljati ciljevima projekta i uspješno voditi akcije bez bitnih odstupanja moglo se samo zahvaljujući njegovom iskustvu i stručnosti.

Uštede od oko 90.000 KM su iskorištene za povećanje radova u opštinama koje su mogle obezbijediti dodatna sredstva i najveće učešće nezaposlenih radnika (Maglaj, Prijedor, Novi Travnik).

Ukoliko bi se efikasnost posmatrala sa aspekta mogućih alternativnih pristupa implementaciji ovog projekta, drugi pristup je mogao biti da se projekat implementira u formi javnih radova. Ovaj izbor bi značajno povećao troškove implementacije, pošto bi tada bio potreban veći broj zaposlenih na projektu, a troškovi bi se dodatno povećali i po osnovu angažovanja eksternih konsultanata zbog nedovoljnih kapaciteta opština (nedostatka znanja i iskustva). Dakle, time bi se povećali troškovi implementacije, smanjila sredstva za plate radnika i prolongirali rokovi implementacije, što bi za posljedicu imalo odstupanje od postavljenih ciljeva projekta. U tom slučaju morala bi se smanjiti sredstva namjenjena za direktne korisnike (radnike), zbog čega ova opcija nije bila prihvatljiva, jer bi ugrozila osnovni cilj projekta – pomoć ugroženim kategorijama nezaposlenih.

Tokom razgovora sa osobljem MILP BH projekta takođe je istaknuto:

“...Raspisivanjem javnih radova FOD BiH bi izgubio mogućnost da aktivno upravlja procesom, već bi to radila neka jedinica za implementaciju na nivou entiteta, kantona i slično. U postojećim uslovima/iskustvima FOD BiH nije želio da svoju ulogu svede na donatora koji bi samo “prebacio” sredstva i nekome dao odriježene ruke da asfaltira puteve do svojih vikendica ili uređuje infrastrukturu po partijskim kriterijima. Ovo je veoma značajno s obzirom da je 2012. godine bila izborna godina na lokalnom nivou, što je predstavljalo poseban izazov u implementaciji MILP BH projekta. Takođe, FOD BiH je želio da što veći iznos sredstava dođe do nezaposlenih kroz plate, te da se kod lokalnih zajednica razvija odnos prema rješavanju problema nezaposlenosti. Namjeravali smo, po cijenu da čak obustavimo implementaciju, da spriječimo bilo kakav potencijalan uticaj politike ili drugih centara odlučivanja na tok projekta! Javnim radovima rukovodi država i tu je sve otvoreno...”

Drugačiji pristup implementaciji, u smislu da opštine same realizuju projekat ne bi bilo izvodljivo, jer ove opštine nisu imale stručnog osoblja za vođenje projekata, kao ni sredstava za ove radove (npr. budžet opštine Donji Vakuf za infrastrukturne radove na godišnjem nivou ne prelazi 200.000,00 KM).

Tokom pripreme i implementacije projekta odluke koje su donosila upravljačka tijela projekta mogu se ocjeniti opravdanim i svrsishodnim. Projektne aktivnosti su dobro planirane i uspješno vođene. U pojedinim slučajevima su javna komunalna i privatna preduzeća stavila svoju mehanizaciju na raspolaganje za projektne aktivnosti bez naknade i time je ostvarena veća vrijednost obavljenih radova nego što je u finansijskoj dokumentaciji navedeno (Novi Grad, Maglaj, Prijedor i dr.).

8.2. Efektivnost

Efektivnost MILP BH projekta je posmatrana kao sposobnost implementatora i njegovih partnera da raspoložive resurse efikasno iskoristi za dostizanje postavljenih ciljeva. Sve predviđene projektne aktivnosti su realizovane. Ostvareni ishodi ukazuju da su dostignuti planirani ciljevi projekta. Takođe, projekat je ostvario značajan doprinos promjeni percepcije nezaposlenih radnika, koja se do sada uglavnom svodila na stavove da se na biroima za zapošljavanje nalazi nekvalitetna radna snaga, većinom nezainteresovana za rad. U praksi se pokazalo upravo suprotno – motivacija za rad angažovanih radnika je bila veoma visoka, a iako su poslovi bili fizički dosta zahtjevni uz rad na otvorenom, samo zanemarivo mali broj radnika je odustao.

Ocjena projekta od strane direktnih korisnika je veoma pozitivna, smatraju ga višestruko korisnim i ističu da su, pored zarada kojima su znatno popravili svoj materijani položaj na kratki rok (nabavili drva, kupili djeci knjige za školu, opremu za novorođenče i dr.), uspostavili kontakte i stekli nova poznanstva. Zahvaljujući svom znanju i zalaganju jedan broj radnika je imao priliku da povremeno radi kod izvođača i nakon završetka projekta, dok je 17 radnika (u posjećenim opštinama) dobilo stalni posao.

Za detaljniju ocjenu uloge zainteresovanih strana intervjuisani su: projektni tim MILP-a, predstavnici opština, izvođači i direktni korisnici.

Projektni tim MILP-a

Realizacijom planiranih pripremnih aktivnosti (uspostavljanje MILP IU, identifikacija i rangiranje najsiromašnijih opština u BiH kao korisnika projekta), promovisanjem MILP-a u izabranim opštinama (posjete, prezentacije projekta) i potpisivanjem memoranduma o saglasnosti sa FOD BiH, projekat je zadobio podršku 20 lokalnih zajednica (opština).

Tokom posjeta korisnicima posebno je isticana kvalitetna saradnja sa ekspertima MILP-a i njihova spremnost da daju detaljna obrazloženja u vezi sa tehničkim i drugim pitanjima, što je doprinijelo dobrom razumjevanju cijelog procesa, posebno od strane lokalnih zajednica, kao i njihovoj aktivnoj participaciji u projektu.

Tehnički rukovodilac preduzeća “Kov-Grad” Bužim je tokom intervjua istakao:

”...Bio sam malo zabrinut kako sve to izvesti i ispoštovati preuzete obaveze, ali predanost, znanje i iskustvo, stručna pomoć i stalno prisustvo osoblja MILP BH projekta na terenu bili su odlučujući da su svi segmenti izvođenja radova prošli bez problema...”

Koordinator pod-projekta implementiranog u opštini Cazin svoje zadovoljstvo saradnjom sa projektnim timom MILP-a iskazao je na slijedeći način:

"...Posebno pozitivno je bilo to što je nama na raspolaganju stalno bio stručni tim ispred MILP projekta koji se mogao baviti konkretnim pitanjima koja se tiču premjera i sličnim pružanjem stručne pomoći, što obično nije slučaj sa drugim projektima i donatorima..."

Pravilno postavljene i dobro sprovedene aktivnosti oko identifikovanja i odobravanja radno intenzivnih projekata za finansiranje (jasni kriteriji, priprema formata aplikacije, saradnja sa mjesnim zajednicama u vezi definisanja prioriteta, detaljna razrada projekta u skladu sa zadanim aplikacionim formatom i pravilima, obezbjeđenje izjave opština i garancije o sufinansiranju projekta, procjena opravdanosti troškova radova i dr.) su omogućile da se u roku započne implementacija projekata i da se već nakon izbora dobavljača i radnika počnu ostvarivati trenutni rezultati projekta (zapošljavanje radnika i ostvarivanje zarada).

Predstavnici opština

Tokom intervju u lokalnim zajednicama načelnici opština su istakli da projekat nije samo koristan zbog toga što su se ljudi zaposlili i popravila lokalna infrastruktura, već i da je imao poučan karakter, motivišući opštine da i same počnu osmišljavati programe privremenog zapošljavanja zasnovane na radno intenzivnim akcijama, kojima se ublažavaju problemi nezaposlenosti, doprinosi poboljšanju stanja lokalne infrastrukture i kvalitetu života njenih građana.

Prilikom sastanaka sa predstavnicima lokalnih zajednica izdvojilo se nekoliko izjava:

"...Ovaj projekat je bio pravi odgovor na potrebe građana..." (načelnik opštine Donji Vakuf)

"...Zadovoljni smo u svakom segmentu - očistio se teren u površini od 100.000 m², stvorila se nova vrijednost, na toj površini sada su izgrađena 2 objekta, dok su još 2 u pripremi, a socijalna komponenta bila je snažno zastupljena..." (načelnik opštine Bosanska Krupa)

"...Kada su mi predložili ovaj projekat zapitala sam se šta će mi reći građani, tolika nezaposlenost i problemi, a ja krenula u projekat uređenja izletišta "Kula" na ušću rijeke Sane u Unu. Kasnije sam vidjela da je upravo to bio pravi pogodak, građani su me na ulici svakodnevno zaustavljali i govorili da je to baš pravi izbor - da se ljudi zaposle, a grad dobije izletišta..." (načelnica opštine Novi Grad)

Predstavnik biroa za zapošljavanje iz opštine Prijedor je istakao:

"...U ovom projektu zajedno su radili otac i sin, zaradili su 2.400 KM, kupili kravu, drva i ostalo što im je bilo potrebno i to je za njih bio veliki novac..."

Imenovanjem koordinatora pod-projekata ispred opština postignuta je veća participacija opštine u implementaciji i viši nivo odgovornosti u dostizanju projektnih ciljeva. Dobra priprema MILP tima (analiza propisa u RS i FBiH) rezultirala je izostankom primjedbi i kazni od strane inspeksijskih organa, čime su izbjegnuti zastoji u pripremi i implementaciji projekata.

Šira društvena zajednica

Interes i spontana podrška građana projektu ogledala se u prisutnosti građana na mjestima radova, pitanjima o obimu i vrsti radova koji se izvode, pa sve do podrške radnicima u hrani i osvježenju. Upoznavanjem sa projektnim aktivnostima građani su podstaknuti da i sami preduzimaju akcije kako bi se obale rijeka, parkovi, igrališta i dr. zaštitili, kao i da utiču na svijest svojih sugrađana o ličnoj odgovornosti za izgled i uslove života u lokalnoj zajednici.

O interesovanju šire društvene zajednice za projektne aktivnosti izvođač iz Prijedora je rekao:

“...Ma nas su svakodnevno nadgledali i penzioneri, dolazeći da vide kako napreduju radovi na projektu, a kafe i sokova je svaki dan bilo od mještana...”

Implementacija MILP projekta posebno je medijski bila ispraćena u opštini Maglaj, gdje su stalnim izvještavanjem o stanju radova građani u potpunosti bili upoznati sa aktivnostima koje se provode u njihovoj zajednici, što je za rezultat imalo apsolutnu podršku i odobravanje. Vlasnik restorana koji se nalazio u blizini lokacije na kojoj se odvijao najveći dio radova svakodnevno je radnicima donosio doručak i osvježenje.

Brojne aktivnosti u okviru MILP BH projekta, koje su se odnosile na sanaciju korita i obala rijeka, ne samo da su izmjenile sliku okoline, već su istovremeno uticale i na otklanjanje mogućnosti poplava pojedinih naselja prilikom većih kiša, kao i širenja zaraze (Prijedor, Donji Vakuf, Žepče i dr.).

U opštini Prozor-Rama lokalno stanovništvo koje nije bilo angažovano u projektu se u potpunosti i bez ikakve naknade uključivalo u rad, a značajna pomoć se, između ostalog, ogledala i u tome što su sopstvenim motornim pilama pomagali u krčenju šikare tamo gdje su ruke radnika bile nemoćne.

Direktni korisnici

Privremeno zaposleni radnici su unaprijed znali koje vrste posla trebaju obavljati, cijenu svoje satnice, kao i očekivane uslove rada, što im je davalo dodatni osjećaj sigurnosti.

Tokom razgovora sa radnikom u opštini Lopare on je istakao ne samo da je bio zadovoljan zaradom, već je stalno isticao da je tokom implementacije projekta naučio zidati, te da je potpuno sam napravio jedan zid. Osjećaj pripadnosti zajednici i korisnosti su bili veoma izraženi kod radnika koji su po prvi put radili u organizovanim grupama.

Korisnici su izuzetno zadovoljni saradnjom sa izvođačima i projektnim osobljem i smatraju da je potrebno više ovakvih projekata.

Razgovori sa direktnim korisnicima su bili veoma otvoreni, a tom prilikom oni su svoje stavove iskazali u dva osnovna pravca:

- Istakli su materijalnu korist koja je za njih i njihove porodice bila dragocjena, a osjećaj da za svoj rad dobijaju platu ih je ispunjavao zadovoljstvom i
- Izrazili su zabrinutost za svoju trenutnu i buduću egzistenciju, zbog čega su i postavljali pitanja *“Da li će ovih projekata još biti...?”* uz napomenu da bi im opet jako koristili.

Značaj projekta za korisnike najbolje se ogleda u izjavi korisnika iz opštine Cazin koji je istakao:

“...Nas četvoro u porodici ne radi, tako da nas je ovo finansijski jako pomoglo, došlo je u pravo vrijeme, pred zimu, kada ti najviše treba, a posla je sve manje...”

O tome koliko je angažovanje na projektu, te na taj način ostvarena zarada značila samim korisnicima, kao i njihovim porodicama u cjelini, govorio je i korisnik iz opštine Maglaj:

“...Nas u porodici ima ukupno 11 – otac je u penziji, majka, 4 sestre, 4 brata i ja, niko od nas ne radi... Na ovaj način bili smo u mogućnosti da uradimo ponešto na kući, zamjenimo polupane prozore, uradimo ponešto oko struje i slično...”

Korisnik iz opštine Lopare se osvrnuo i na doprinos projekta drugim radnicima:

“...Zahvaljujući ovom projektu moj komšija Lazo je pokrio kuću...”

Takođe, neki korisnici su se kritički osvrnuli na ponašanje jednog, istina veoma malog broja radnika, koji su se, po njihovom mišljenju, nešto manje zalagali na poslu. Interesantno je istaći da je njihov komentar s tim u vezi bio:

“...Ma nama je bilo stalo da se sav planirani posao dobro i na vrijeme uradi, pa smo često i njihov dio posla završavali...” (korisnik iz opštine Bosanska Krupa)

Izvođači

Izvođačima je cilj bio sigurna naplata uz jasna pravila saradnje i u tom kontekstu su se prijavili na tender, iako su iskreno rekli da su bili malo zabrinuti kako će koordinacija aktivnosti u okviru ovog projekta biti vođena.

Nakon svega, njihova ocjena je da tokom izvođenja radova nije bilo ozbiljnih problema. Zadovoljstvo izvođača učešćem u projektu ogleda se i u činjenici da nije bilo otkazivanja ugovora. U razgovorima su naglasili da su radove mogli završiti na vrijeme jer su dobili svu tehničku dokumentaciju i finansijska sredstva prema dogovorenoj dinamici plaćanja.

Izvođač iz Cazina je podijelio neka svoja razmišljanja o projektu prije samog početka radova:

“...Očekivao sam da će biti dosta teže organizovati rad sa radnicima sa biroa, ali radnici su bili dobri i adekvatni, tako da je sve bez teškoća odrađeno...”

Zadovoljstvo izvođača se ogleda i u većem obimu izvršenih radova od dogovorenih (Maglaj, Novi Grad, Prozor-Rama, Prijedor), kao i odluci nekih od njih da stalno zaposle jedan broj radnika koji su bili angažovani u projektu.

U opštini Srebrenik izvođač radova je izvršio reparaciju rasvjetnih stubova i postavio kvalitetniju glazuru za tribine, kao i 200 m² asfaltnog zastora, i taj dio radova je bio njegov doprinos projektu.

Inicijative lokalnih zajednica

Lokalne zajednice su iskazale potrebu za nastavkom ovakvih projekata, prepoznale važnost uvođenja prakse vlastitog sufinansiranja radno intenzivnih aktivnosti usmjerenih na poboljšanje funkcionalnosti i izgleda lokalne infrastrukture, kao i značaj razvoja novih projekata na bazi iskustava stečenih kroz implementaciju MILP-a.

Opština Srebrenik priprema aplikacije za nove radno intenzivne projekte (po pozivu UNDP), dok opština Maglaj planira da vlastitim sredstvima finansira radne akcije i zapošljava radnike sa biroa za zapošljavanje. Opština Prijedor namjerava usmjeriti dio vodnih naknada za održavanje infrastrukture, a Bosanska Krupa nastaviti ulaganja u krčenje šikare u gradu za potrebe proširenja poslovne zone.

Tokom zime 2012/2013 opština Cazin i biro za zapošljavanje sproveli su akciju čišćenja u saradnji sa Javnim komunalnim preduzećem. Komunalno preduzeće je dalo na raspolaganje mehanizaciju i organizovalo radove, biro za zapošljavanje je obezbijedio radnike, a plaćanje radnika opština. Za efikasno sprovedenu akciju opština Cazin je dobila Priznanje najbolje očišćene opštine u BiH.

Nakon MILP BH projekta, opština Cazin je sa još 2 projekta aplicirala za sredstva Fonda za zaštitu okoliša FBiH. Oba navedena projekta predviđaju angažovanje određenog broja ljudi sa biroa.

Opština Novi Grad je obezbijedila dodatna sredstva za asfaltiranje puta do izletišta Kula u vrijednosti od 40.000,00 KM, a u planu su ulaganja i u izgradnju brvnare (mali objekat za pružanje ugostiteljskih usluga posjetiocima).

U toku su aktivnosti lokalnih zajednica u slivu rijeke Vrbas na potpisivanju Povelje o zaštiti Vrbasa (projekat Čist Vrbas).

Nakon čišćenja stećaka u Krekovi, koji su obavljani u okviru MILP BH projekta, opština Nevesinje planira ograditi ovaj prostor i, u skladu sa strategijom razvoja, ovu najveću nekropolu stećaka u BiH učiniti dostupnom turističkom atrakcijom.

Tekuće inicijative entitetskih vlasti

Opštine koje su učestvovala u MILP BH projektu stekle su dragocjena iskustva koja im mogu dobro poslužiti u razvoju i implementaciji programa zapošljavanja. U Republici Srpskoj i Federaciji BiH trenutno je značajno istaći slijedeće programe:

- Ministarstvo rada i boračko invalidske zaštite Republike Srpske i JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske raspisali su Javni poziv poslodavcima, nezaposlenim licima i lokalnim zajednicama za korištenje sredstava za samozapošljavanje i zapošljavanje nezaposlenih lica sa stepenom stručnog obrazovanja od NK do VSS koji aktivno traže zaposlenje i prijavljeni su na evidenciji Zavoda (ukupno 2,927 lica) i Javni poziv za Projekat zapošljavanja u poljoprivredi Republike Srpske u 2013. godini,
- U okviru Strategije zapošljavanja Federacije Bosne i Hercegovine 2009-2013. godine – Program utroška sredstava s kriterijima raspodjele sredstava, transfera utvrđenog proračunom Federacije

Bosne i Hercegovine za 2012. godinu, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i Federalni zavod za zapošljavanje raspisali su Javni poziv za izbor izvođača Programa obuke / stručnog osposobljavanja / u oblasti vinogradarstva i vinarstva,

- Javni poziv “Jedinicama lokalne samouprave za korištenje sredstava za organizovanje i izvođenje javnih radova”. U skladu sa usvojenim Akcionim planom zapošljavanja u 2013. godini u Republici Srpskoj obezbijedena su sredstva u iznosu od 500.000 KM za organizovanje i izvođenje javnih radova, koji se odnose na izgradnju, odnosno sanaciju opštinske javne infrastrukture i projekata vezanih za održavanje i zaštitu životne sredine.

8.3. Održivost projekta

Na osnovu uvida u kvantitativne pokazatelje o stepenu realizacije projektnih aktivnosti u 20 opština u BiH proizlazi da su glavni projektni ciljevi u cjelosti ostvareni i da su rezultati bolji od planiranih po osnovu broja angažovanih radnika, ostvarenim satima rada, kao i po visini finansijskih doprinosa opština. Sada se postavlja pitanje održivosti projekta, odnosno ko i kako se brine da projekat nastavi da “živi” i poslije implementacije.

U lokalnim zajednicama postoji iskrena želja da se održi, zaštiti i vodi kvalitetna briga o izgrađenoj i rehabilitovanoj infrastrukturi. Ekonomska snaga opština je skromna i nema izgleda da se mogu obezbijediti trajni izvori za održavanje rezultata postignutih implementacijom MILP BH projekta u svim opštinama. Ove zajednice žele očuvati stvoreno i nastoje obezbijediti sredstva za finansiranje i održavanje saniranih deponija, vodotoka, parkova i drugo. Iz razgovora i obilaskom terena (14 opština) može se zaključiti da se danas o tim objektima uglavnom brinu komunalna preduzeća, iako im nisu odobrena dodatna sredstva za te namjene. Zavisno od ekonomskih mogućnosti i raspoložive mehanizacije, oni obavljaju radove na održavanju saniranih objekata i zelenih površina.

Kvalitet održavanja saniranih zelenih površina i korita rijeka, parkova i dječijih igrališta je znatno bolji u opštinama u kojima su komunalna preduzeća bila izvođači radova. Tokom razgovora oni su istakli:

“...Ovo i jeste bio naš posao, ali nismo imali sredstava da to učinimo. Sada nam je lakše to sačuvati i održavati, nego dozvoliti da se vrati u prethodno stanje...”

Park u opštini Cazin se redovno održava, JU Komunalni stambeni fond je u Program javne higijene unijela i obavezu održavanja parka i za te namjene su previđena i izdvojena sredstva.

U opštini Cazin investicije i inicijative vezane za novi gradski park nastavljene su i nakon MILP projekta:

“...U park smo postavili još tri rasvjetna tijela i šahovsku tablu i očekujemo pozitivan odgovor od “Tika” (Turska državna agencija za međunarodnu saradnju) u vezi sa našom aplikacijom za kompletiranje rasvjete u parku...”

Pozitivan primjer dolazi i iz opštine Srebrenik, gdje rehabilitovani sportski poligon koristi veliki broj subjekata (škole, sportski klubovi, rekreativci), a održava ga JU Sportsko-rekreativni centar iz vlastitih prihoda, dotacija iz budžeta opštine i sl.

U opštini Novi Travnik nastavljena su ulaganja u vrijednosti od cca. 15.000 KM.

“EKO udruga” Busovača se na volonterskoj osnovi brine za očuvanje zelenih površina i održavanje lokalnog vodovoda u svojoj lokalnoj zajednici.

8.4. Relevantnost

Projekat je relevantan za lokalne potrebe i potrebe korisnika. Proces implementacije je tekao u uskoj saradnji sa opštinama i projektne ideje su osmišljene prema potrebama građana u lokalnim zajednicama. Prilikom izbora prioriteta, opštine su mogle koristiti svoje razvojne planove i prema istim predlagati radove i objekte za sanaciju. Na sastancima koji su organizovani u saradnji sa mjesnim zajednicama, opštinama i civilnim organizacijama formirane su liste potencijalnih projekata i kroz konstruktivan dijalog o potrebama i hitnosti određenih poduhvata na infrastrukturi izvršena je selekcija i utvrđeni su prioritetni radovi koji će se realizovati kroz MILP BH projekat.

Projekat je formulisan i sproveden u uslovima rastuće spoznaje u lokalnim zajednicama o potrebi povećanja svijesti građana o neophodnosti zaštite i veće brige o životnoj sredini.

Ciljevi MILP BH projekta su bili potpuno komplementarni sa potrebama lokalnih zajednica i problem nije bio identifikovati potrebe, već kako izvršiti pravilnu selekciju u skladu sa kriterijima.

U opštini Nevesinje je MILP BH projektom riješen problem snabdijevanja vodom tokom ljeta, jer su izgrađeni sabirni bazeni za vodu, tako da su troškovi električne energije za uključivanje i korištenje pumpi za ispumpavanje vode za vrijeme smanjenog vodostaja svedeni na minimum (uštede u periodu od oktobra 2012. do aprila 2013. u odnosu na isti period prethodne godine, odnosno na stanje prije projekta, iznose cca. 17,452 KM, što je skoro 50% od uloženi sredstava u vodovod).

U opštini Prijedor predviđeni radovi su povećani po obimu (čišćenje kanala je bilo planirano u dužini od 1,2 km, a ostvareno u dužini od 2 km, čišćenje obala rijeke Sane i rječica Bereka, Gomionice i Miloševice je planirano u površini od 140.000 m², a ostvareno je u površini od 341.000 m²) i prošireni na radove koji nisu bili projektnim zadatkom planirani (dodatno je očišćen prostor oko gradske bolnice i aerokluba). Radovima na čišćenju vodotokova Miloševice i Gomionice od poplava je zaštićeno izbjegličko naselje od 600 kuća, kao i 500 u Gomionici na području opštine Prijedor.

Načelnik opštine Bosanska Krupa, kao posebno značajno, želio je da istakne slijedeće:

“...U našoj poslovnoj zoni, čijem je osposobljavanju u velikoj mjeri doprinijeo MILP projekat, sada je zaposleno oko 60 radnika, do kraja godine biće zaposleno njih 200, a u toku naredne 2-3 godine planirano je da zaposlenje pronade ukupno 500 radnika...”

Na pitanje da li bi sada, u slučaju kada bi bili u prilici, mjenjali projektну ideju, odgovor predstavnika lokalnih zajednica je bio negativan. Svi ispitanici su izjavili da je akcija bila dobro urađena i da je samo potrebno još ovakvih inicijativa. U situaciji kada se nezaposlenost povećava, a sve veći broj radnika ostaje bez posla, kratkoročne radno intenzivne inicijative su nužne. Implementacija MILP BH projekta je bila dobar primjer lokalnim zajednicama kako se brojne korisne stvari mogu postići mobilizacijom svih nosioca lokalnog razvoja.

8.5. Uticaj

Identifikovane promjene

Projekat je imao uticaja i na promjene ponašanja građana u lokalnim zajednicama. Tokom intervjua, predstavnici komunalnih preduzeća su istakli da ima pozitivnih reakcija od građana, u smislu da osim iskazanog zadovoljstva i sami opominju susjede da ne bacaju otpad na divlje deponije i vodotokove.

U opštini Donji Vakuf posebno zadovoljstvo učinjenim izrazili su brojni građani, koji slobodno vrijeme provode baveći se sportom i rekreacijom uz obale rijeke Vrbas, naglašavajući da se nekim dijelovima rijeke sada može prići prvi put poslije 50 godina. Značajno je napomenuti i to da su u jednom broju opština pokrenute i kampanje za zaštitu životne sredine (Donji Vakuf, Maglaj).

Positivna promjena je identifikovana i u smislu da su radnici, koji do sada nisu bili uključeni u radne aktivnosti na organizovan način, zahvaljujući ovom projektu po prvi put izašli na tržište rada.

Prilikom posjete opštini Cazin jedan od korisnika je naglasio:

"...Prvi put sam imao priliku da radim posao na osnovu projekta, crteža i zadanih mjera i to mi je bilo odlično iskustvo, jer nikada do sada nisam tako radio..."

Možda zvuči nezamislivo, ali je istinito. Jedan broj radnika nikada nije imao otvoren račun u banci, niti je primao novac preko tekućih računa i za njih je odlazak u banku bio teškoća, jer nisu znali kako da popune potrebne podatke za otvaranje računa. Direktorica Razvojne agencije iz Žepča je ispričala:

"...To nisam mogla zamisliti, da ljudi nikada nisu ušli u banku, a u dobi su od 20-40 godina života. Samo da ste mogli vidjeti to zadovoljstvo kada su dobili bankovne kartice..."

Prilikom posjete opštini Maglaj, direktorica Komunalnog preduzeća je ispričala:

"...Kada sam vidjela da su mi poslali glavnog bundžiju u gradu, odmah sam imala verbalni duel sa njim. Danas je to jedan od najboljih radnika u preduzeću. Shvatila sam da je čovjek 20 godina čekao na posao i da je njegov bunt bio opravdan..."

Ovo je samo jedan od primjera koji ukazuju na to da je MILP BH projekat, iako to nije bila njegova direktna namjera, imao uticaja i na promjene stavova i ponašanja ljudi.

Uticaj na promjene ponašanja ljudi rijetko se postiže upozorenjima i obavještenjima - promjena se mnogo efikasnije postiže uključivanjem ljudi u procese omogućavajući da razumiju smisao promjena i korist od promjene. Sanacija izletišta Kula u Novom Gradu je urađena sredstvima MILP BH projekta i na njoj su radili stanovnici tog dijela grada, pa sada oni sami ne dozvoljavaju posjetiocima da ostavljaju nered i smeće, jer im na taj način kvare izgled izletišta.

8.6. Podrška ostvarenju podkriterija

Po pitanju uključenosti žena u implementacione aktivnosti može se konstatovati da je zanemarivo mali broj žena učestvovao u implementaciji projekta. Osnovni razlog za to jeste činjenica da se radilo o teškim fizičkim poslovima koje žene objektivno nisu u stanju raditi. Bilo je i pokušaja žena da aktivno budu uključene u projekat, ali su one veoma brzo odustajale. Ipak, i po ovom pitanju postojala su određena pozitivna iskustva o čemu svjedoči primjer iz opštine Prijedor gdje je jedna od žena, samohrana majka, pokazala posebno zalaganje na poslu i bila postavljena za predradnika.

Uključenost različitih etničkih grupa je u potpunosti ispoštovana, posebno nacionalnih manjina i predstavnika romske populacije, što se može vidjeti i iz spiskova angažovanih radnika.

Primjena prakse dijaloga, kritičkog promišljanja, kompromisa i zajedničkog odlučivanja je u projektu bila stalni metod rada i komuniciranja, jer je implementator insistirao na uključenosti svih zainteresovanih strana u procese donošenja odluka u lokalnim zajednicama, čak i po cijenu da se pojedine faze usaglašavanja projekta produže.

9. PREGLED POSTAVLJENIH CILJEVA I OSTVARENIH REZULTATA MILP PROJEKTA

Ostvarenje postavljenih ciljeva i očekivanih rezultata mjereni zadanim indikatorima ukazuju da su, prema fizičkim pokazateljima, promjene u potpunosti ostvarene u pravcu ispunjavanja svrhe projekta.

Tabela 8. Rezultati i ciljevi projekta

Rezultat	Indikatori	Cilj 1.	Komentar
<p>Direktna korist za opštine:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 20 opština odabrano, - 20 prezentacija MILP projekta održano, - 20 MoA potpisano, - 20 projekata za finansiranje pripremljeno, odobreno i implementirano, - Kapaciteti opština za implementaciju novih radno intenzivnih projekata povećani. 	<ul style="list-style-type: none"> - Broj odabranih opština, - Broj prezentacija MILP projekta, - Broj potpisanih MoA, - Broj pripremljenih i odobrenih projekata za finansiranje. 	<p>- U saradnji sa 20 opština podržati realizaciju 20 radno intenzivnih projekata.</p>	<p>Postignuto</p> <p>(Napomena) Izvori verifikacije: Pregledi i izvještaji, memorandumi o saglasnosti, intervjui sa korisnicima i projektnim osobljem.</p>
Rezultat	Indikatori	Cilj 2.	Komentar
<ul style="list-style-type: none"> - 1,269 osoba privremeno zaposleno, - Privremeno zaposleni ostvarili dohodak u iznosu od 1,149,761.24 KM. 	<ul style="list-style-type: none"> - Liste najugroženijih osoba, - Broj privremeno zaposlenih, - Ukupno ostvareni dohodak privremeno zaposlenih. 	<p>- Privremeno zapošljavanje za 800 ugroženih osoba i privremeni dohodak od 1,040,000 KM.</p>	<p>Postignuto</p> <p>(Napomena) Izvori verifikacije: Izveštaji i razgovori sa korisnicima, obilazak lokacija.</p>
Rezultat	Indikatori	Cilj 3.	Komentar
<ul style="list-style-type: none"> - 761,711.97 KM lokalnog sufinansiranja za obnovu lokalne infrastrukture (za 9.8% ostvaren veći iznos sufinansiranja lokalnih zajednica od planiranog), - U 20 lokalnih zajednica izgrađena i rehabilitovana infrastruktura, - Čišćenje vodotokova 163.5 km, prokres puteva 136.7 km, asfaltiranje puteva 11.3 km, uređenje parkova 49,825 m², rekonstrukcija vodovoda i kanalizacije 6 km, uklanjanje divljih deponija 11,642 m³. - U 20 lokalnih zajednica mjesne zajednice (građani) učestvovali u definisanju prioriteta i predlaganju projekata. 	<ul style="list-style-type: none"> - Iznos sredstava lokalnog sufinansiranja za obnovu lokalne infrastrukture, - Broj lokalnih zajednica u kojima je infrastruktura rehabilitovana, - Obim izvršenih radova na rehabilitaciji lokalne infrastrukture, - Učešće predstavnika mjesnih zajednica (građana) u procesu definisanja prioriteta i predlaganju projekata. 	<ul style="list-style-type: none"> - Osigurati min. 30% lokalnog sufinansiranja za obnovu lokalne infrastrukture, - Rehabilitovati lokalnu infrastrukturu, - Jačati ulogu građana u postavljanju razvojnih prioriteta. 	<p>Postignuto</p> <p>(Napomena) Izvori verifikacije: Narativni i finansijski izvještaji i razgovori sa korisnicima.</p>

Napomena:

U vrijeme sagledavanja efekata završenog MILP BH projekta, ekonomska situacija u BiH se pogoršava, socijalne tenzije rastu, posebno u siromašnim zajednicama. U razgovoru sa nosiocima izvršnih funkcija u lokalnim zajednicama vidi se iskrena spremnost da se svaka inicijativu u funkciji zapošljavanja podrži. Iako projekat nije imao namjeru da na bilo koji način utiče na političke strukture, u razgovorima su načelnici opština naglašavali da je ovaj projekat imao punu podršku i pozicije i opozicije u lokalnim strukturama vlasti, te da je ocjenjen opravdanim i kvalitetno implementiranim. MILP BH nije ovaj cilj postavio prema nosiocima vlasti u lokalnim zajednicama, ali je značajno naglasiti da je ovim indirektno potvrđeno da dobre inicijative imaju razumijevanje i mogu dobiti punu podršku, ukoliko su dobro pripremljene i sprovedene.

Na kraju ponovo ističemo da su glavni faktori uspjeha projekta: dobro definisan projektni zadatak, kvalitetno vođenje postupka izbora projekata lokalnih zajednica, visok stepen uključenosti javnog i civilnog sektora u proces koncipiranja projekata lokalnih zajednica i samu implementaciju, iskusan i stručan projektni tim, dobar dizajn aktivnosti, pravila i procedure rada i odlučivanja dobro razvijene za sve faze implementacije projekta, dosljedna primjena propisa, dobra komunikacija sa ključnim partnerima, transparentnost procesa rada, a posebno treba naglasiti dobru identifikaciju prioriteta i javan proces prijave i izbora radnika.

10. NAUČENE LEKCIJE I ZAKLJUČCI

- Opštine su iskazale visok nivo interesovanja za učešće u projektu MILP BH i prema kriterijima projekta obezbijedile su visoko učešće radne snage i sufinansiranje projekta iz lokalnih izvora.
- Veliki broj nezaposlenih osoba izrazio je interes da se zaposli na radno intenzivnim aktivnostima planiranim MILP BH projektom. Broj prijavljenih radnika je bio 2-3 puta veći od potrebnog broja radnika. Osnovni razlozi velikog odziva su siromaštvo i višegodišnja nezaposlenost. Prilika da se ostvari sigurna i solidna zarada na legalan i organizovan način motivisala je veliki broj nezaposlenih da se prijave na oglase biroa za zapošljavanje.
- Kako bi omogućile da što više siromašnih ostvari zaradu, pojedine opštine su u dogovoru sa voditeljem projekta smanjile broj dana angažovanja po radniku, a povećale broj angažovanih radnika (Prijedor, Novi Travnik, Maglaj i dr.).
- Dobra strategija promocije projekta u lokalnim zajednicama omogućila je aktivnu participaciju predstavnika javnog sektora (opština, mjesnih zajednica), kao i privatnog i civilnog sektora u svim fazama implementacije projekta.
- Ostvareni rezultati su veći od planiranih po obimu i vrijednosti izvršenih radova.
- Za uspješnu implementaciju MILP BH od velike važnosti je bila dobro planirana i kvalitetno urađena dokumentacija za implementaciju projekta (detaljna i sa uputstvima za korištenje).
- Većina opština nije imala iskustva u pripremi i implementaciji ove vrste projekata. Zbog toga je stručna podrška osoblja MILP BH projekta opštinama bila veoma korisna prilikom izrade tenderske dokumentacije i sprovođenja tenderske procedure. Prilikom definisanja tenderskih uslova, posebno kriterija traženih MILP projektom (obaveza zapošljavanja radnika sa biroa i kriterija izbora najboljeg ponuđača prema uslovu najniža cijena za najbolji kvalitet), osoblje MILP BH projekta je pomoglo opštinama da tendersku proceduru provedu u skladu sa domaćom legislativom i kriterijima definisanim projektom.
- Kao rezultat provođenja otvorenog procesa javnih nabavki, u svim slučajevima ostvarena cijena bila je niža od projektovane i ostvarene su uštede (oko 90.000 KM).
- Uštede su iskorištene za dodatne radove na projektima u opštinama koje su mogle da obezbijede dodatna sredstva za sufinansiranje i najveće učešće nezaposlenih radnika (Prijedor, Maglaj, Novi Travnik).
- Zahtjev MILP BH projekta da se obezbijedi adekvatno učešće radne snage bio je glavni razlog što je implementacija u pojedinim opštinama trajala nešto duže od planirane, jer sa tehničkog aspekta nije jednostavno definisati i implementirati radno intenzivni projekat kojim se angažuje veliki broj radnika, a zadovoljava kriterij efikasnosti.
- I pored deficita u budžetima lokalnih zajednica i problema u finansiranju redovnih budžetskih obaveza (Busovača, Lopare i dr.), ove opštine su projekat smatrale prioritarnim ulaganjem i izdvojile su veća sredstva od traženog doprinosa.
- Zahtjev da se sredstva doprinosa opština trebaju uplatiti na račun FOD BiH je bila dobra mjera i u praksi se pokazalo da su sve opštine, kao i građani kao davaoci ličnog doprinosa, imali puno povjerenje u namjensku upotrebu sredstava od strane FOD BiH.

- Uključivanje i saradnja sa lokalnim biroima za zapošljavanje i centrima za socijalni rad bila su od suštinske važnosti za transparentnost procesa angažovanja radnika u projektu.
- Postojeće tržište rada u BiH ne funkcioniše adekvatno. Lokalne kompanije nemaju informacije o kvalitetu radne snage na berzama rada. U tom smislu, MILP BH projekat je bio dobra prilika da se poslodavci upoznaju sa ponudom i kvalitetom nezaposlenih radnika.
- Realizacija MILP BH projekta omogućena je aktivnim učešćem 30 izvođača, od čega je bilo 20 privatnih preduzeća, 6 državnih/javnih preduzeća i 4 nevladine organizacije.
- Jedan broj izvođača radova nastavio je privremeno angažovanje radnika, a nekoliko njih je dobilo i stalni posao. Prema informacijama dobijenim iz razgovora u posjećenim opštinama stalno su zaposleni radnici u Bosanskoj Krupi (1), Prijedoru (6), Loparama (2), Maglaju (1), Žepču (4), Busovači (2), Nevesinju (1).
- Implementacija projekata lokalnih zajednica iz oblasti zaštite životne sredine (u okviru MILP BH projekta) inicirala je ekološke kampanje (“Čisti Vrbas”, “Mjesec čistoće”) i nove projekte sa ciljem zaštite životne sredine i podizanja svijesti građana (Donji Vakuf, Maglaj, Prijedor itd.).
- MILP BH projekat je postavio više standarde u održavanju gradskih područja i ukazao da lokalna komunalna preduzeća moraju primjenjivati kvalitetnije standarde održavanja čistoće i zaštite komunalne infrastrukture.
- Jedan broj lokalnih zajednica je nastavio ulaganja u infrastrukturu započetu MILP BH projektom (Nevesinje - rasvjeta, Novi Travnik - dječije igralište, Srebrenik - “EKO” radionice u školama, Cazin - nastavak ulaganja u park itd.).
- Nakon implementacije MILP BH projekta opštine izražavaju spremnost da i same pokrenu slične projekte i izdvoje sredstva iz budžeta za ove namjene. Trenutno inicijative postoje u opštinama Prijedor i Maglaj.
- “...Ovaj projekat je bio pravi odgovor na potrebe građana...” riječi su jednog od načelnika i najbolje ilustruju značaj projekta, ali i obavezuju nosioce izvršne vlasti u opštinama, jer kada problem uočite, a imate ovlaštenja i određene resurse, onda ste i obavezni da na zahtjeve građana odgovorite.

11. PREPORUKE

- Stalno podizanje svijesti da je jedno od osnovnih ljudskih prava pravo na rad.
- Da lokalni nivo vlasti, bez obzira što zapošljavanje nije isključivo u njegovoj nadležnosti, preko izabranih predstavnika, snosi teret i obavezu da neposredno promoviše, pokreće i realizuje inicijative koje doprinose zapošljavanju.
- Da opštine u vlastitim budžetima planiraju sredstva kojima se mogu finansirati ili sufinansirati projekti koji omogućavaju trenutno privremeno zapošljavanje nezaposlenih.
- Da opštine u vlastitim budžetima dio sredstava namijenjenih za socijalnu pomoć usmjeravaju ovim kategorijama preko radnog angažovanja, dakle kroz projekte na kojima bi radili, a ne samo i isključivo kroz socijalna davanja.
- Preko entitetskih udruženja (saveza opština/općina i gradova) pokušati pokrenuti i projekte privremenog zapošljavanja.
- Promovisati određene inicijative izmjene poreskih zakona, kojima bi poreski obveznici imali mogućnost usmjeravanja dijela profita u javne radove ili projekte privremenog zapošljavanja.
- Intenzivirati saradnju lokalnih zajednica sa lokalnim biroima za zapošljavanje i centrima za socijalni rad na pripremi projekata koji bi se kandidovali za finansiranje iz domaćih i stranih izvora (donatorska sredstva i drugi oblici podrške).
- Da lokalne zajednice dizajniraju specifične projekte koji bi omogućili privremeno radno angažovanje nezaposlenih žena i lica sa umanjenom radnom sposobnošću.
- Jačati stručne kapacitete lokalnih samouprava za implementaciju projekata usmjerenih na zapošljavanje i zaštitu životne sredine.
- Ojačati međusektorsku saradnju (javnog, privatnog i civilnog sektora) u cilju aktivne participacije građana kod utvrđivanja prioriternih ulaganja u lokalnu infrastrukturu.
- Lokalne zajednice trebaju početi stvarati uslove na obezbjeđenju stalnih izvora sredstava za održavanje i zaštitu obnovljene i izgrađene lokalne infrastrukture.
- U cilju zaštite životne sredine predlaže se veće zalaganje lokalnih zajednica u promociji volonterizma i organizovanju radnih akcija u cilju zaštite i unapređenja životne sredine.
- Početi raditi na razvoju modela za obezbjeđenje finansijskih sredstava za održavanje novoizgrađene lokalne infrastrukture (sredstva budžeta planirati za ove namjene).
- FOD BiH se predlaže da kod razvoja novih projekata nastavi sa praksom primjene kriterija obaveznog sufinansiranja projekta iz lokalnih izvora.
- Iako se projekat ne planira nastaviti predlaže se da FOD i dalje radi na promociji radno intenzivnih programa i razvija slične projekte usmjerene na zapošljavanje i generisanje prihoda za posebno ugrožene kategorije.
- Obavezati izvođače radova na projektima da vode evidenciju o radu i zalaganju privremeno zaposlenih radnika, te da o tome obavještavaju biro za zapošljavanje, kako bi i to bio jedan od kriterija prilikom budućeg angažovanja radnika na sličnim poslovima.

PORUKE KORISNIKA

“...Ovo je program za narod...”

“...Program da sirotinja zaradi, a da ne bude prevarena...”

“...Ovaj projekat je bio pravi odgovor na potrebe građana...”

“...Želim da se ovaj naš park do kraja završi i da bude još ovakvih projekata...”

“...Dobro osmišljen projekat - ostavio nam je most i pješačku stazu koju planiramo i proširiti...”

“...Čovjeku damo dostojanstvo i sva njegova prava ako ga zaposlimo - tada je drag i porodici i društvu...”

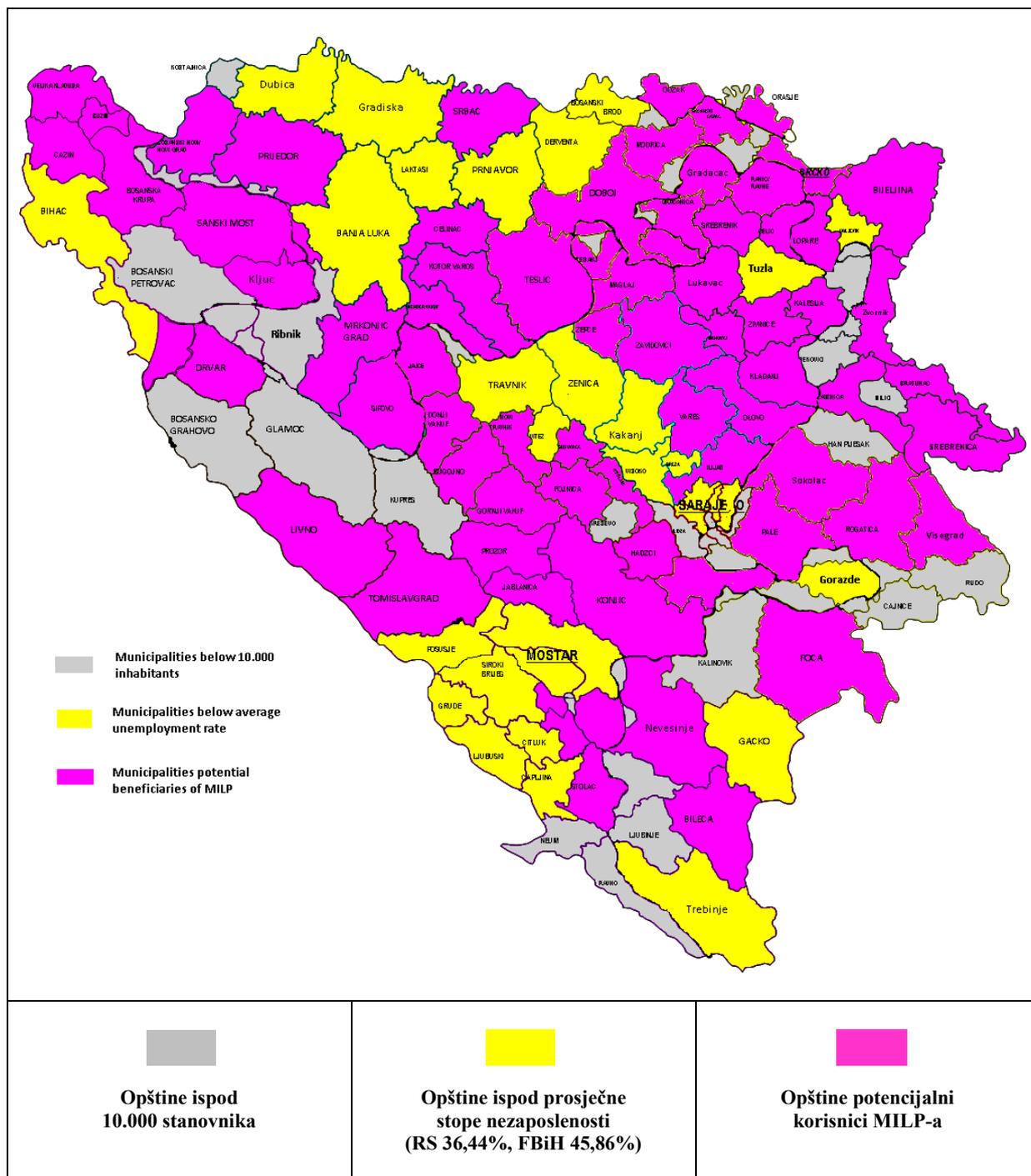
“...Naša lokalna zajednica je dobila očišćen riječni pojas i novi sportski poligon - ovo je bio dobar pristup i dokaz da se sa malo novca može dosta toga napraviti...”

“...Osnovna prednost projekta jeste to što je čovjek opet postao društveno korisno biće - bio je od koristi sebi, porodici i zajednici...”

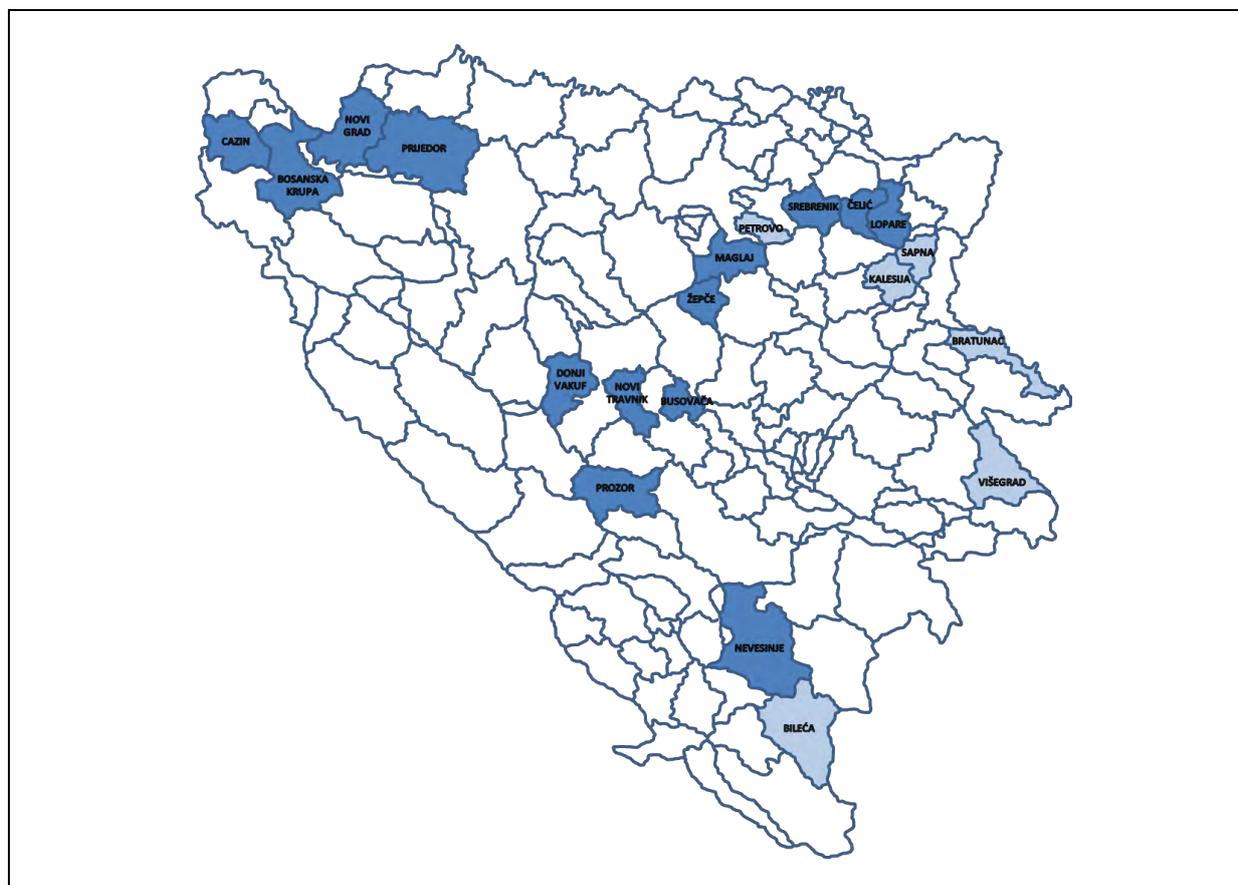
“...Projekat je povezao ljude, napravio je most među ljudima - uspostavila se saradnja i stvorila su se poznanstva i prijateljstva između radnika iz mjesnih zajednica udaljenih svega par kilometara, a koji se do sada uopšte nisu poznavali...”

PRILOZI

PRILOG 1. - Karta opština u BiH prema kriterijima selekcije

PRILOG 3. - Karta opština u BiH koje su posjećene prilikom evaluacije

Opštine u BiH u kojima je implementiran projekat	Opštine u BiH koje su posjećene prilikom evaluacije
1 Lopare	1 Lopare
2 Sapna	2 Donji Vakuf
3 Donji Vakuf	3 Žepče
4 Žepče	4 Cazin
5 Cazin	5 Novi Grad
6 Petrovo	6 Prozor-Rama
7 Novi Grad	7 Bosanska Krupa
8 Prozor-Rama	8 Nevesinje
9 Bileća	9 Prijedor
10 Bosanska Krupa	10 Čelić
11 Nevesinje	11 Novi Travnik
12 Prijedor	12 Srebrenik
13 Bratunac	13 Busovača
14 Čelić	14 Maglaj
15 Kalesija	
16 Novi Travnik	
17 Srebrenik	
18 Busovača	
19 Višegrad	
20 Maglaj	

PRILOG 4. - Pitanja korištena za potrebe intervjuja pri evaluaciji**Pitanja za FOD:**

1. Da li je bilo poteškoća u usklađivanju MILP projekta sa regulatornim okvirom u BiH (različitost propisa na lokalnom, entitetskom i kantonalnom nivou)?
2. Molimo da ocijenite koje su zakonske barijere i koliko bile ograničavajući faktor za implementaciju projekta (ako možete navedite konkretne primjere zakonskih ili podzakonskih propisa koji su Vas ograničavali u toku implementacije i kako ste ih prevazilazili)?
3. Da li ste uvodili posebna pravila i procedure u vezi sa implementacijom MILP projekta i ako jeste ocijenite njihov doprinos efikasnijoj implementaciji planiranih aktivnosti?
4. Kako ocjenjujete veličinu Vašeg projektnog tima? Da li je bio: optimalan, dovoljan ili je mogao biti veći ili manji? Komentar.
5. Šta biste posebno istakli kao ključne vrijednosti ovog projekta: iz Vašeg ličnog iskustva (lični stav), na osnovu kontakata sa korisnicima (angažovanim radnicima), na osnovu izjava predstavnika lokalnih zajednica, predstavnika poslovne zajednice i dr.
6. Na koje ste teškoće nailazili tokom implementacije projekta: iz Vašeg ličnog iskustva (lični stav), na osnovu kontakata sa korisnicima (angažovanim radnicima), na osnovu izjava predstavnika lokalnih zajednica, predstavnika poslovne zajednice i dr.
7. Opštine su više sufinansirale projektne aktivnosti u odnosu na projektni zahtjev (39% u odnosu na 30%). Šta je uticalo na opredjeljenje opština da izdvoje veća sredstva? Da li su u tome više participirali građani, opštine ili neki drugi izvori?
8. Da li biste mogli navesti šta je na Vas ostavilo poseban dojam u toku sprovođenja projektnih aktivnosti ili po čemu ćete ovaj projekat posebno pamtititi?
9. Molimo da navedete (ukoliko ih je bilo) primjere "naučenih lekcija" (npr. dobre prakse postupanja koje bi se mogle primjenjivati i u drugim projektima ili doprinos projekta unapređenju Vaših vlastitih kompetencija ili nešto drugo korisno za implementaciju drugih projekata)?
10. Kako biste u jednoj rečenici ocijenili doprinos ovog projekta afirmaciji FOD-a?
11. Da li su lokalne zajednice u kojima je MILP projekat implementiran nastavile ili započele aktivnosti ili inicijative koje se mogu smatrati dodatnim rezultatima/koristima ovog projekta?
12. Kako je MILP projekat promovisan u lokalnim zajednicama – "visibility" projekta (način promocije i korišteni promotivni materijal)?
13. Kako ocjenjujete stepen discipline zainteresovanih strana na lokalnom nivou u pogledu izvršavanja preuzetih obaveza? Da li je bilo međusobnog optuživanja na relaciji opština – preduzetnik (preduzeća ili NVO) – građani? Ukoliko je bilo kako ste ih prevazilazili?
14. Da li je bilo prigovora od strane onih koji nisu bili angažovani (privremeno zaposleni u projektu) i na šta su se prigovori najčešće odnosili (kriterijumi izbora, procedure i sl.)? Kako ste ove probleme rješavali?
15. Molimo da samoprocjenite Vaš doprinos uspješnosti projekta?
16. Molimo da navedete najmanje tri bitna uslova bez kojih projekat ne bi postigao ove efekte i rezultate koji su iznad očekivanih?
17. Da li Vi želite još nešto komentarisati, predložiti i sl.?

Pitanja za predstavnike lokalnih zajednica i biroa za zapošljavanje:

1. Koji je projekat/i implementiran/i i značaj projekta za lokalnu zajednicu?
2. Koji su bili kriteriji izbora projekata za implementaciju?
3. Do koje mjere su ostvareni ciljevi i koji su bili glavni faktori uspjeha?
4. Da li su ciljevi ostvareni na vrijeme?
5. Održivost projekta, šta je ostalo kao doprinos lokalnoj zajednici?
6. Nove akcije ili inicijative (novi projekti) koje su proizašle nakon implementacije projekta?
7. Ocjena saradnje sa FOD-om, izvođačima i drugim učesnicima, da li je bilo problema u toku implementacije (ako jeste navesti slučaj)?
8. Preporuka za nove projekte i da li bi ponovo dali finansijsku kontribuciju?
9. Da li imate listu radno intenzivnih projekata koju biste mogli ponuditi donatorima?
10. Ocjena revizije u vezi sa načinom uplate kontribucije (prenos sredstava sa računa opštine na FOD)?
11. Iskustva biroa za zapošljavanje – ocjena koristi projekta i da li je bilo sličnih projekata poslije?
12. Da li je bilo slučajeva povremenog zapošljavanja radnika (uključenih u MILP) poslije implementacije ovog projekta u nekim drugim projektima ili poslovima u koje su biroi za zapošljavanje bili uključeni?
13. Kako Vi ocjenjujete doprinos projekta za korisnike?
14. Uključenost žena u radne aktivnosti?

Pitanja za izvođače:

1. Ocjena saradnje sa lokalnom zajednicom i FOD-om?
2. Šta su bili osnovni problemi tokom implementacije projekta?
3. Zadovoljstvo sa izborom radnika i njihovim odnosom prema radu?
4. Koristi i štete od projekta za izvođača?
5. Kako ocjenjujete način finansiranja i vođenja projekta od strane FOD-a?
6. Doprinos projekta sticanju znanja i vještina radnika koji su bili angažovani?
7. Da li je neko od angažovanih radnika ostao u stalnom radnom odnosu kod Vas?
8. Da li biste ponovo učestvovali u sličnim projektima?
9. Kako Vi ocjenjujete doprinos projekta lokalnoj zajednici?
10. Uključenost žena u radne aktivnosti?

Pitanja za korisnike:

1. Predstavljanje korisnika (osnovne informacije, radni status, struka, socijalni status)?
2. Kako ste saznali za projekat?
3. Koju ste dokumentaciju morali prikupiti u vezi sa prijavom za rad i da li Vam je to stvaralo teškoće?
4. Koliko ste dugo bili angažovani na projektu i na kojim poslovima?
5. Da li ste unaprijedili svoja znanja i vještine i da li Vam to pomaže u traženju posla?
6. Šta je projekat značio za Vašu porodicu u smislu ostvarene zarade?
7. Kako Vi ocjenjujete doprinos projekta lokalnoj zajednici?
8. Šta bi posebno istakli kao prednost ili slabost projekta?
9. Da li biste ponovo radili u sličnim projektima?
10. Imate li preporuke ili primjedbe na saradnju sa izvođačem ili ostalim učesnicima u implementaciji?

PRILOG 5. - Plan posjeta za potrebe evaluacije projekta

R.br.	Datum posjete	Opština	Vrijeme održavanja sastanka				
			Sastanak 1.	Sastanak 2.	Sastanak 3.	Sastanak 4.	Sastanak 5.
			Opština	Biro za zapošljavanje i Centar za soc.rad	Izvođači		Direktni korisnici
					Javna i privatna pr.	NVO	
1	13.05.2013.	Cazin	08:30	08:30	09:30	-	09:30
2	13.05.2013.	Bosanska Krupa	13:00	13:00	14:00	-	14:00
3	14.05.2013.	Prijedor	09:00	09:00	10:00	-	10:00
4	14.05.2013.	Novi Grad	13:00	13:00	14:00	-	14:00
5	16.05.2013.	Lopare	08:00	08:00	09:00	-	09:00
6	16.05.2013.	Čelić	11:00	11:00	-	12:00	-
7	16.05.2013.	Srebrenik	14:00	14:00	15:00	-	15:00
8	17.05.2013.	Maglaj	09:30	09:30	10:30	-	10:30
9	17.05.2013.	Žepče	13:00	13:00	-	14:00	-
10	20.05.2013.	Novi Travnik	09:00	09:00	10:00	-	10:00
11	20.05.2013.	Busovača	13:00	13:00	14:00	-	14:00
12	21.05.2013.	Donji Vakuf	09:30	09:30	10:30	-	10:30
13	21.05.2013.	Prozor-Rama	13:00	13:00	14:00	-	14:00
14	22.05.2013.	Nevesinje	08:00	08:00	09:00	-	09:00

* Sastanci su obavljani odvojeno - intervjuje su obavljala 2 evaluatora

PRILOG 6. - Lista intervjuisanih osoba - Lokalne zajednice (opštine)

R.br.	Datum posjete	Opština	Ime i prezime	Funkcija
1	13.05.2013.	Cazin	1. Ibrahim Mujakić	Viši samostalni referent za zaštitu voda i okoliša Opštinski koordinator projekta MILP
2	13.05.2013.	Bosanska Krupa	2. Armin Halitović	Načelnik opštine Bosanska Krupa
			3. Emir Tatarević	Savjetnik načelnika opštine
3	14.05.2013.	Prijedor	4. Stanko Marković	Viši stručni saradnik Odjeljenje za stambeno-komunalne djelatnosti
			5. Rajka Zdjelar	Viši stručni saradnik Odjeljenje za stambeno-komunalne djelatnosti
4	14.05.2013.	Novi Grad	6. Snježana Rajilić	Načelnik opštine Novi Grad
			7. Ranko Dabić	Zamjenik načelnika opštine
			8. Saša Mirić	Opštinski koordinator MILP projekta
5	16.05.2013.	Lopare	9. Rado Savić	Načelnik opštine Lopare
			10. Milenko Ristić	Predsjednik skupštine opštine Lopare
			11. Željko Kerović	Načelnik odjeljenja za privredu i društvene djel. Opštinski koordinator MILP projekta
6	16.05.2013.	Čelić	12. Fahir Subašić	Savjetnik načelnika opštine
7	16.05.2013.	Srebrenik	13. Ibrahim Smajlović	Opštinski koordinator MILP projekta
8	17.05.2013.	Maglaj	14. Mehmed Mustabašić	Načelnik opštine Maglaj
			15. Nermin Bešliagić	Koordinator odjeljenja za lokalni razvoj i savjetnik za lokalni razvoj
9	17.05.2013.	Žepče	16. Brigita Lovrić	Pomoćnik načelnika opštine
10	20.05.2013.	Novi Travnik	17. Refik Lendo	Načelnik opštine Novi Travnik
			18. Amel Brljak	Stručni saradnik za upravljanje razvojem
11	20.05.2013.	Busovača	19. Edin Šabanović	Pomoćnik načelnika za lokalni ekonomski razvoj Opštinski koordinator MILP projekta
12	21.05.2013.	Donji Vakuf	20. Huso Sušić	Načelnik opštine Donji Vakuf
			21. Sead Cerić	Opštinski koordinator MILP projekta
			22. Husein Balihodžić	Referent za komunalnu oblast Opštinski nadzor u MILP projektu
13	21.05.2013.	Prozor-Rama	23. Josip Juričić	Pomoćnik načelnika opštine za gospodarstvo
			24. Mate Marušić	Viši stručni saradnik Opštinski koordinator MILP projekta
14	22.05.2013.	Nevesinje	25. Momčilo Šiljegović	Načelnik opštine Nevesinje
			26. Momčilo Vukotić	Zamjenik načelnika opštine
			27. Jovan Vasiljević *	Predsjednik skupštine opštine
			28. Dragan Boko	Stručni saradnik
			29. Velimir Repović	Stručni saradnik

* Za vrijeme implementacije projekta obavljao dužnost šefa biroa za zapošljavanje Nevesinje

PRILOG 7. - Lista intervjuisanih osoba - Biroi za zapošljavanje

R.br.	Datum posjete	Opština	Ime i prezime	Funkcija
1	13.05.2013.	Cazin	1. Selver Samardžić	Rukovodilac biroa za zapošljavanje Cazin
2	13.05.2013.	Bosanska Krupa	-	-
3	14.05.2013.	Prijedor	2. Zdravko Suvajac	Rukovodilac filijale Prijedor
4	14.05.2013.	Novi Grad	3. Danica Labus	Šef biroa za zapošljavanje Novi Grad
5	16.05.2013.	Lopare	-	-
6	16.05.2013.	Čelić	-	-
7	16.05.2013.	Srebrenik	4. Orhan Smajlović	Šef biroa za zapošljavanje Srebrenik
8	17.05.2013.	Maglaj	5. Sulejman Delić	Šef biroa za zapošljavanje Maglaj
9	17.05.2013.	Žepče	-	-
10	20.05.2013.	Novi Travnik	6. Ekrem Hajrić	Šef biroa za zapošljavanje Novi Travnik
11	20.05.2013.	Busovača	7. Emin Srebrenica	Savjetnik u birou za zapošljavanje Busovača
12	21.05.2013.	Donji Vakuf	8. Vasvija Imširpašić	Šef biroa za zapošljavanje Donji Vakuf
13	21.05.2013.	Prozor-Rama	9. Jure Džalto	Šef biroa za zapošljavanje Prozor-Rama
14	22.05.2013.	Nevesinje	10. Jovan Vasiljević *	Predsjednik skupštine opštine Nevesinje

* Za vrijeme implementacije projekta obavljao dužnost šefa biroa za zapošljavanje Nevesinje

PRILOG 8. - Lista intervjuisanih osoba - Izvođači

R.br.	Datum posjete	Opština	Ime i prezime	Preduzeće / Funkcija
1	13.05.2013.	Cazin	1. Ibrahim Dizdarević	"Kov-Grad" Bužim / Šef gradilišta na projektu
2	13.05.2013.	Bosanska Krupa	2. Merdžana Redžić	JKP "10. Juli" d.o.o. / Tehnički direktor
3	14.05.2013.	Prijedor	3. Mladen Unijat	"Unijat" / Direktor i vlasnik preduzeća
			4. Boja Vučen	"Unijat" / Šef finansijske službe
4	14.05.2013.	Novi Grad	5. Duško Gojić	"Komus" / Direktor komunalnog preduzeća
5	16.05.2013.	Lopare	6. Cvjetko Mitrović	"Integral MCG" d.o.o. Lopare / Šef gradilišta
6	16.05.2013.	Čelić	-	-
7	16.05.2013.	Srebrenik	7. Vehbija Mehuljić	JP "9. Septembar" / Direktor
8	17.05.2013.	Maglaj	8. Amira Zukić	KJD "Maglaj" / Direktor komunalnog preduzeća
9	17.05.2013.	Žepče	9. Branka Janko	Razvojna agencija Žepče / Direktor
			10. Nermin Pašić	"Prograd" d.o.o. Žepče / Ruk. gr. operative
10	20.05.2013.	Novi Travnik	-	-
11	20.05.2013.	Busovača	11. Vladimir Jurišić	"Komunalac" Busovača / Direktor preduzeća
12	21.05.2013.	Donji Vakuf	12. Nahid Šarić	JKP "Čistoća" / Direktor komunalnog preduzeća
13	21.05.2013.	Prozor-Rama	13. Branko Burić	JP "Vodograd" / Direktor komunalnog preduzeća
14	22.05.2013.	Nevesinje	14. Radomir Todorović	"Vodovod" / Direktor preduzeća
			15. Milorad Jeremić	"Aurora" d.o.o. Nevesinje
			16. Ranko Šešlija	"Aurora" d.o.o. Nevesinje

PRILOG 9. - Lista intervjuisanih osoba - Korisnici (angažovani radnici)

R.br.	Datum posjete	Opština	Ime i prezime	Ostvareni broj radnih sati	Ostvarena bruto zarada (KM)
1	13.05.2013.	Cazin	1. Adis Saličević	491,00	2.042,56
			2. Mehmed Delalić	491,00	2.042,56
			3. Mirsad Delalić	491,00	2.042,56
2	13.05.2013.	Bosanska Krupa	4. Galib Muhić	240,00	998,40
3	14.05.2013.	Prijedor	5. Dubravko Baltić	236,00	786,67
			6. Strahinja Lukić	467,00	1.556,67
4	14.05.2013.	Novi Grad	7. Zoran Denković	436,00	1.696,70
5	16.05.2013.	Lopare	8. Slobodan Antunović	386,33	1.506,69
6	16.05.2013.	Čelić	-	-	-
7	16.05.2013.	Srebrenik	9. Almir Suljić	240,00	997,92
8	17.05.2013.	Maglaj	10. Enes Arnautović	334,00	1.388,77
			11. Mustafa Ramić	182,00	756,76
			12. Jasmin Mujaković	304,00	1.264,03
9	17.05.2013.	Žepče	13. Ezudin Grahić	419,00	1.744,24
			14. Mustafa Čoker	364,00	1.515,28
10	20.05.2013.	Novi Travnik	15. Inkret Kunić	395,00	1.642,41
			16. Mišo Todorović	384,00	1.596,67
11	20.05.2013.	Busovača	17. Zijad Ramić	392,00	1.629,94
			18. Miroslav Relota	386,00	1.604,99
12	21.05.2013.	Donji Vakuf	-	-	-
13	21.05.2013.	Prozor-Rama	19. Alija Muminović	310,00	1.290,42
			20. Danijel Ćuk	119,00	495,36
14	22.05.2013.	Nevesinje	21. Miroslav Pejičić	316,00	1.232,40
			22. Ilija Zubac	302,00	1.177,79

PRILOG 10. - Opštine koje su ispunjavale uslove za učešće u projektu

R.br.	Opština	Broj stanovnika	Stopa nezaposlenosti (%)			Prosječna neto plata (KM)	
			2008	2009	2010	2010	2011
1	Lopare	15.806	46,25	49,28	50,61	644,00	660,00
2	Sapna	12.935	77,66	77,30	78,45	679,63	669,36
3	Donji Vakuf	14.070	55,05	58,70	60,98	632,77	654,78
4	Žepče	31.067	56,02	58,10	56,11	554,60	553,02
5	Cazin	62.468	59,92	61,60	63,61	664,14	683,50
6	Petrovo	11.294	57,66	61,65	66,24	668,00	703,00
7	Novi Grad	29.501	43,58	47,41	48,87	691,00	730,00
8	Prozor-Rama	16.064	55,98	58,60	56,69	884,07	904,16
9	Bileća	11.877	41,27	43,49	50,93	704,00	776,00
10	Bosanska Krupa	28.137	57,01	60,10	63,18	724,52	734,57
11	Nevesinje	18.594	59,57	56,61	57,98	754,00	790,00
12	Prijedor	94.824	42,71	46,26	46,93	732,00	773,00
13	Bratunac	22.343	60,64	61,78	64,09	723,00	718,00
14	Čelić	14.033	71,54	73,40	85,98	646,47	660,90
15	Kalesija	35.619	75,42	76,10	75,77	638,69	631,43
16	Novi Travnik	24.859	57,19	60,80	56,62	741,28	776,96
17	Srebrenik	41.508	58,72	61,30	62,72	751,04	635,75
18	Busovača	16.073	64,25	65,60	65,17	703,56	688,14
19	Višegrad	18.492	45,72	46,11	46,86	838,00	652,00
20	Maglaj	23.403	61,81	63,20	63,81	619,22	695,51

Izvor podataka: Republički zavod za statistiku Republike Srpske i Federalni zavod za statistiku FBiH (Bilteni: 2010 i 2011 godine)

PRILOG 11. - Učešće lok. sufinansiranja u odnosu na učešće FOD BiH

R.br.	Opština	Budžet MILP BH		Učešće sufinansiranja u odnosu na učešće FOD BiH
		Lokalno sufinansiranje	FOD BiH - Krizni fond	
		KM	KM	%
1	Lopare	41,973.04	99,968.62	42.0%
2	Sapna	29,649.09	99,231.09	29.9%
3	Donji Vakuf	37,534.56	98,333.94	38.2%
4	Žepče	30,000.00	99,947.00	30.0%
5	Cazin	65,268.24	99,379.78	65.7%
6	Petrovo	61,996.01	99,534.35	62.3%
7	Novi Grad	22,942.27	76,474.23	30.0%
8	Prozor-Rama	29,695.55	98,843.49	30.0%
9	Bileća	28,698.50	90,493.60	31.7%
10	Bosanska Krupa	85,372.32	100,000.00	85.4%
11	Nevesinje	29,306.50	97,688.34	30.0%
12	Prijedor	40,745.15	127,091.32	32.1%
13	Bratunac	26,308.90	87,696.33	30.0%
14	Čelić	42,366.21	100,000.00	42.4%
15	Kalesija	25,940.77	82,709.13	31.4%
16	Novi Travnik	32,546.99	100,658.05	32.3%
17	Srebrenik	38,054.30	100,000.00	38.1%
18	Busovača	19,525.52	65,085.08	30.0%
19	Višegrad	29,700.70	99,002.34	30.0%
20	Maglaj	44,087.35	129,143.85	34.1%
Ukupno		761,771.97	1,951,716.30	39.0%